

Ruokaviraston raportti

Luonnonmukaisen tuotannon valvontaraportti 2023

RUOKAVIRASTO
Livsmedelsverket • Finnish Food Authority

Päiväys:	17.4.2024
Asianumero:	"VASU-raportointi vuodelta 2023" (444/00.01.02.00.01/2024).
	Ruokavirasto
Linja, osasto ja/tai yksikkö:	Elintarvikelinja, ELITA, KETU
Hyväksyjä:	Tiina Lapveteläinen
Laatija/laatijat:	Ruokavirasto Luomujaosto
Lisätietoja:	Beata Meinander

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	4
1 YLEISARVIO LUOMUVALVONNASTA.....	4
2 TARKASTUKSET JA MUUT VALVONTATOIMET	6
2.1 Valvottavien toimijoiden määrä.....	6
2.2 Luomuelintarvikkeita valmistavien toimijoiden alueellinen jakauma	7
2.3 Toiminnan tarkastukset.....	8
2.3.1 Ennalta ilmoittamatta tehdyt tarkastukset	10
2.3.2 Tuonti- ja sisämarkkinatuotteiden valvonta.....	11
2.4 Näytteenotto.....	11
2.4.1 Suomen tekemät OFIS ilmoitukset luomutuotteissa havaituista poikkeamista.....	13
2.5 Poikkeusluvut	13
3. TOIMIJOIDEN TOIMINNAN SÄÄDÖSTENMUKAISUUS	14
3.1 Kasvintuotanto	14
3.1.1 Kasvintuotannossa todetut poikkeamat ja niiden merkitys sekä toimijoille annetut toimenpiteet	14
3.1.2 Poikkeusluvut kasvintuotannossa	15
3.2 Eläintuotanto.....	15
3.2.1 Luomueläintuotannon rakenne ja kehittyminen	15
3.2.2 Poikkeusluvut eläintuotannossa	16
3.2.3 Toimijoiden eläintuotantotoiminnassa todetut poikkeamat ja niiden yleisyys	17
3.2.4 Toimijoille määrätty toimenpiteet ja korjaamistoimenpiteiden varmistaminen	18
3.3 Elintarviketuotanto	20
3.3.1 Elintarviketoiminnassa todetut poikkeamat ja niiden merkitys sekä toimijoille annetut toimenpiteet	20
3.4 Vähittäiskaupat	21
3.5 Rehujen valmistus	22
3.6 Lisäysaineiston pakkaaminen.....	23
3.7 Valviran suorittama luonnonmukaisen tuotannon valvonta	23
3.8 Luonnonmukaisten elintarvikkeiden markkinavalvonta	23
4 TOIMIJOIDEN SÄÄDÖSTEN TUNTEMISEN VARMISTAMINEN.....	24
4.1 Valvonnan vuosikysymyksellä mitattiin toimijoiden säädösten tunteminen	24
5 VALVONNAN TEHOKKUUDEN JA YHDENMUKAISUUDEN VARMISTAMINEN.....	26
5.1 Annettu koulutus valvonnan yhdenmukaisuuden varmistamiseksi	26
5.2 Tarkastussovelluksen kehittäminen valvonnan yhdenmukaisuuden varmistamiseksi.....	26
5.3 Paikallisten ELY-keskusten luomuvalvonnan yhdenmukaisuuden varmistaminen.....	26
6 AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE	27
6.1 Ruokaviraston sisäinen auditointi	27
6.2 Luomuvalvontajärjestelmän ulkoinen arviointi	27
6.3 ELY-keskuksen toiminnan arviointi ja ohjaus	27
6.4 Valtuutetut tarkastajat.....	28
6.5 Asiakaspalautteet tarkastuksilta	29

7 VALVONNAN RESURSSIT	30
7.1 Valvontaviranomaisten henkilöresurssit.....	30
7.2 Valvonnan kustannukset ja kustannustehokkuus.....	30
8 MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN	32
8.1 Lainsäädännön toimeenpano ja lainsäädäntömuutoksista johtuvat toimenpiteet.....	33
8.2 Luomuvalvontaprosessin tietojärjestelmäkehitys	33
8.3 Asiakkaiden tietotarpeisiin vastaaminen ja viestinnän kehittäminen	34
9 LUOMUTUOTTEIDEN VIENNIN EDISTÄMINEN	34

JOHDANTO

Luonnonmukainen tuotanto eli luomu on tuotantotapa, johon saa viitata maataloustuotteissa, rehuissa, elintarvikkeissa ja alkoholijuomissa vain silloin, kun tuotantotapaa koskevia säännöksiä on noudatettu. Luomulle on koko EU:n alueella yhteiset säädökset, joita sovelletaan myös EU:n ulkopuolelta tuotaviin tuotteisiin. Luomutuotteiden tuotantoa ja tuotteiden alkuperää valvotaan läpi koko tuotantoketjun, jotta kuluttaja voi luottaa tuotteiden aitouteen.

Ruokavirastolla on luomuvalvonnassa sekä toimivaltaisen että valvontaa ohjaavan viranomaisen tehtäviä. Tämä raportti kattaa sekä toimivaltaisen viranomaisen tehtävät (tarkastaminen, sertifiointi ja lupapäätökset) sekä ohjatut tehtävät (ELY-keskusten ja kuntien toimeenpanemat luomuvalvontatehtävät). Raportti sisältää myös Tullin, sekä sosiaali- ja terveysalan lupa ja valvontavirasto Valviran luomuvalvonnan tulokset.

Raportti ei koske Ahvenanmaan maakuntahallituksen tehtäviä luomuvalvonnassa.

1 YLEISARVIO LUOMUVALVONNASTA

Luonnonmukaisen tuotannon valvonta toteutui säädösten edellyttämässä laajuudessa. Sertifioituja luomutuotannon toimijoita on 5064, joista 4140 ovat alkutuottajia ja 584 pakkaamattomien elintarvikkeiden vähittäiskauppoja. Muut toimijat ovat jakeluketjussa toimivia rehun, lisäysaineiston tai elintarvikkeiden valmistajia, tukkukauppoja ja varastoja. Valvontajärjestelmää ylläpitävät seitsemäntoista tarkastusviranomaista.

Kaikkien ELY-keskusten kanssa käytiin ELY-kohtaiset tilannekuvakeskustelut, joissa kunkin ELYn luomuvalvonnan toimeenpanoa verrattiin valtakunnan tasoon. Pääpaino oli ELY-keskusten sisäisten menettelyiden tarkastelussa ja niiden toimintojen yhdenmukaistamisessa. ELY-keskusten sisäiseen toimintaan liittyvät eri työohjeet, joilla varmistetaan yhdenmukainen toimintamenettely ELY-keskuksissa, päivitettiin. ELY-keskusten toiminnan kehittämiseksi on useana vuonna pyritty saavuttamaan tasaisen ja ympärivuotisen tarkastusrytmin. Raportointivuoden valvontasuunnitelmat toteutuivat nyt tasaisemmin kuin aiempina vuosina. Valtuutettuihin luomutarkastajiin kohdistui 32 ohjaus- ja arviointikäyntiä, joilla tarkastajien osaaminen oli pääsääntöisesti hyvää ja kanssakäyminen toimijan kanssa luontevaa.

Edellisvuonna aloitettu pakkaamattomien luomuelintarvikkeita myyvien vähittäiskauppojen valvonta vakiintui. Sertifioitavien vähittäiskauppojen lukumäärä on iso mutta kaikkien toiminta kyettiin nyt tarkastamaan paikan päällä tehdyllä tarkastuksella.

Luomuvalvonnan ottamien näytteiden analysointi sekä Ruokaviraston toteuttaman muun monitorointi ei antanut aihetta epäillä, että luomutuotannossa käytettäisi muita kuin

sallittuja tuotteita ja aineita. Kahdelle kolmesta jäämälöydöksestä löytyi luonnollinen syy, ja kolmannen löydöksen osalta jäämä johtui riittämättömistä varotoimenpiteistä.

Suomen luomutoimijat toimivat pääsääntöisesti luomusäädösten mukaisesti.

Valvontatoimien tulosten perusteella yli 99 % kaikista sertifioiduista toimijoista noudatti tuotannon ehtoja. Havaitut poikkeamat ja niiden syyt vaihtelevat johtuen mm. valvonnan painopisteistä ja tarkastuksen ajankohdasta. Todettujen poikkeamien ja niiden määrän muutoksille ei siten ole yksiselitteistä syytä. Luomuvalvonta on luonteeltaan asiakirjojen ja kirjanpidon jälkitarkastamista. Elintarvikevalmistajien ja -tukkujen haasteena on lukuisten kirjausten muistaminen, mm. taseen, tuotantokirjanpidon, laskujen ja läheteiden osalta. Myös kasvinviljelyssä yli puolet poikkeamista liittyi dokumentointiin eli lohkomuistiinpanoihin, varastokirjanpitoon ja luomusuunnitelmiin. Eläintuotannossa toistuvat poikkeamat liittyivät paitsi muistiinpanoihin myös eläinten ulkoiluun, ulkotiloihin ja eläinsuojiiin. Tämän valossa laidunnuksen ja ulkoilun tuotantoehtojen mukaisessa toteutuksessa on edelleen parannettavaa.

Kasvintuotannossa merkittävien, eli markkinointikieltoihin johtaneiden poikkeamien määrä puolittui vuodesta 2022. Luvattomasta tavanomaisen lisäysaineiston käytöstä annettujen markkinointikieltojen määrä oli vain kolme kpl. Eläintuotannossa viisi kappaletta yhteensä seitsemästä markkinointikiellosta liittyivät eläinten ulkoiluun. Elintarviketuotannossa kaksi markkinointikieltoa johtui luvattoman tavanomaisen ainesosan ja yksi luomutuotannossa kielletyn lisäaineen käytöstä. Yksi markkinointikielto oli seurausta tuotteessa todetusta torjunta-aine löydöksestä. Yhden teurastamon luomutoiminta jouduttiin väliaikaisesti kieltämään todettujen eläinsuojelurikkomusten vuoksi.

EU:n luomuasetusta sovellettiin nyt toista vuotta, ja toimijoille laaditut ohjeet julkaistiin vasta loppuvuonna 2022. Vähäisten poikkeamien määrää selittää osaltaan ELY-keskusten aktiivinen tiedottaminen toimijoille eri viestintäkanavia hyödyntäen. Kuitenkin tarkastusten yhteydessä toteutetun selvityksen mukaan 26 % elintarviketoimijoista ja 19 % alkutuotannon toimijoista kokevat, että tieto säädösten vaatimuksista ei ole tavoittanut heitä riittävästi.

Taulukko 1. Vaikuttavuuden tunnusluvut luomutuotannossa.

MARKKINOINTIKIELTOJA SAANEIDEN %-OSUUS TOIMIJOISTA	2021	2022	2023
Kasvintuotanto	0,4	0,4	0,5
Eläintuotanto	1,6	1,5	0,7
Rehunvalmistus ja maahantuonti	0	2,4 (1 kpl)	2,4 (1 kpl)
Elintarvikkeiden valmistus ja maahantuonti	0,5	0,8	0,7
Vähittäiskauppa			0
Alkoholijuomien valmistus ja myynti	0,5	0	0

2 TARKASTUKSET JA MUUT VALVONTATOIMET

Luomuvalvonta toteutetaan lainsäädännön edellyttämässä laajuudessa ja monivuotista kansallista valvontasuunnitelmaa noudattaen. Tämä tarkoittaa, että kaikkien toimijoiden toiminta tarkastetaan fyysisesti vuosittain, pois lukien riskiperusteisesti valitut kohteet, joiden säädösten noudattaminen todennettiin muulla kuin fyysisellä tarkastuksella.

Vuositarkastusten lisäksi tehdään ylimääräisiä tarkastuksia vähintään 10 %:lle toimijoista. Ylimääräisistä tarkastuskohteista 70 % valitaan riskiperusteisesti ja 30 % valitaan satunnaisesti. Suunnitelman mukaan kymmenesosa kaikista tarkastuksista oli tarkoitus tehdä ilman etukäteistä ilmoitusta toimijalle.

Luomuvalvonnan näytteenottosuunnitelman mukaisten näytteiden vähimmäismäärä on 5 % toimijoiden lukumäärästä.

Valvontaviranomaiset voivat antaa luvan poiketa luomutuotannon ehdoista tietyissä tilanteissa. Poikkeuslupahakemukset käsitellään ja ratkaistaan tapauskohtaisesti.

2.1 Valvottavien toimijoiden määrä

Luomuvalvonnasta poistui poikkeuksellisen, monta eli 747 viljelijää. Uusia luomuviljelijöitä aloitti 72 kpl. Siten luomuviljelijöiden ja muiden luomualkutuotantoa harjoittavien toimijoiden määrä vuoden 2023 lopussa oli 4140 kpl, joista maatiloja 4057 kpl.

Luonnonmukaista keruutuotantoa alkutuotannon osalta harjoitti 60 toimijaa (vuonna 2023 66 toimijaa). Luomukeruuutuotanto ala oli yhteensä 6,92 miljoonaa hehtaaria (vuonna 2023 6,92 milj. ha). Toimijoista viisi oli ns. luomukeruualueen selvittäjiä, eli toimijoita, joiden pääasiallinen luomuvalvottu toiminta ei liity tuotteiden keräämiseen vaan omistustaustaltaan moninaisten (esimerkiksi kunnat, yhteismetsät ja Metsähallitus) ja laajuudeltaan suurten keruualueiden luomiseen ja ylläpitoon tuotteiden keräämistä harjoittavien toimijoiden käyttöä varten.

Luomueläintuotannon valvontaan liittyi 28 uutta eläintuotannon ja 2 uutta mehiläishoidon toimijaa. Valvottavien luomueläintilojen määrä vähentyi edellisvuoteen verrattuna 106 toimijalla ollen vuoden lopussa 1039 toimijaa.

Luomuelintarviketuotannon valvontaan liittyi 29 uutta toimijaa ja valvonnasta poistui 123 toimijaa. Luomuelintarviketoimijoiden lukumäärä laski hivenen edellisestä valvontavuodesta. Valvontakohteiden lukumäärä vuoden lopussa oli 681. Valvontakohteista 17 kpl oli inaktiivista (eli 664 tarkastettavaa valvontakohdetta).

Pakkaamattomia luomutuotteita myyvien vähittäiskauppojen velvollisuus ilmoittaa toiminnastaan Ruokavirastolle tarkoitti 555 vähittäiskaupan liittämistä

sertifiointijärjestelmään v 2022. Toimijat, joiden pakkaamattomien luomutuotteiden liikevaihto on alle luomulaissa asetun rajan, on vapautettu sertifiointivelvollisuudesta. Uusia sertifiointiin piiriin tulleita vähittäiskauppoja oli raportointivuonna 34 kpl, poistuneita oli 4.

Ruokaviraston verkkosivuilla julkaistaan tilastoja luomutuotannosta, osoitteessa <https://www.ruokavirasto.fi/viljelijat/luomumaatilat/tilastot-ja-tietohaut/>.

Taulukko 2. Valvottavien luomutoimijoiden tai valvontakohteiden määrät vuosina 2020 – 2023.

	2021	2022	2023
Luomutoimijoita	5957	6335	5604
Luomualkutuotanto *	4 879	4 818	4140
- joista valvottuja luomueläintiloja	1 148	1 145	1039
- uusia toimijoita	146	148	72
Luomuelintarviketoimijat/ -valvontakohteet **	828	765	681
- joista uusia toimijoita	46	24	29
Sertifioitavat vähittäiskaupat		555	584
- joista uusia		555	34
Luomurehutoimijat	41	41	41
- joista uusia toimijoita	2	3	2
Luomusiemenpakkaamot	33	34	33
- joista uusia toimijoita	2	1	0
Luomualkoholitoimijat (vuoden lopussa)	176	122	125
- joista uusia toimijoita	11	8	3

* Maatilojen lisäksi luvussa ovat mukana myös toimijat, joilla on ainoastaan kasvihuone-, sienimö- tai hunajantuotantoa.

** Jalostajat ja tukut. Luvussa ovat mukana alihankintatoimijat.

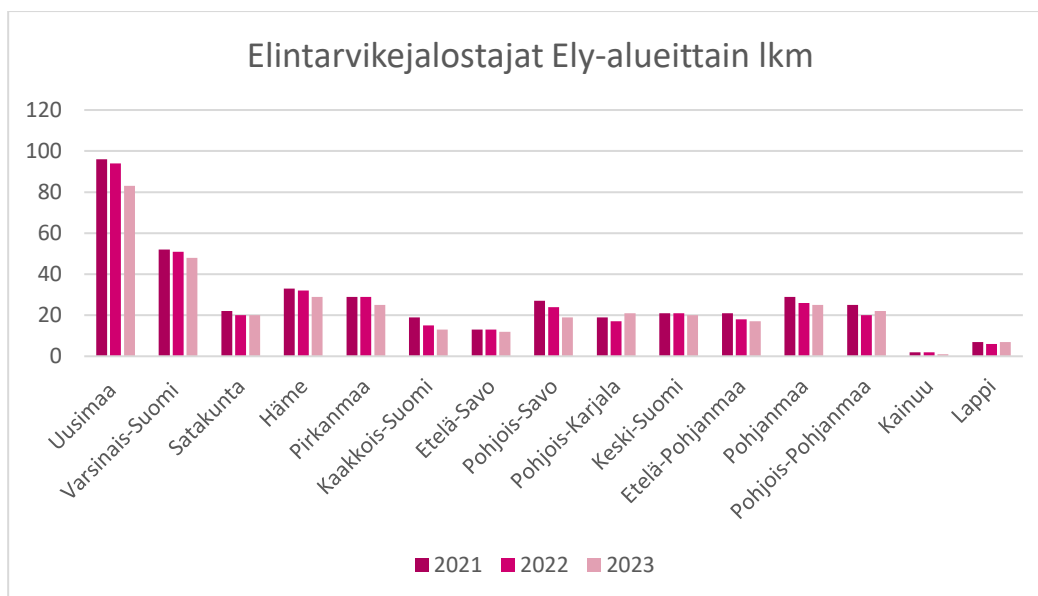
2.2 Luomuelintarvikkeita valmistavien toimijoiden alueellinen jakauma

Kuvassa 1 on esitetty luomuelintarvikejalostajien jakauma ELY-keskusalueittain ja kuvassa 2 vastaavasti maatiloilla tehtävä elintarvikkeiden valmistus ELY-keskusalueittain. Elintarvikkeiden jalostuksella tarkoitetaan monimutkaisempaa, esim. useampaa raaka-ainetta sisältävän elintarvikkeen prosessointia ja elintarvikkeiden valmistuksella yksinkertaisempaa elintarvikkeen valmistusta, esim. raasteet, yrttisekoitukset, myslit, soseet.

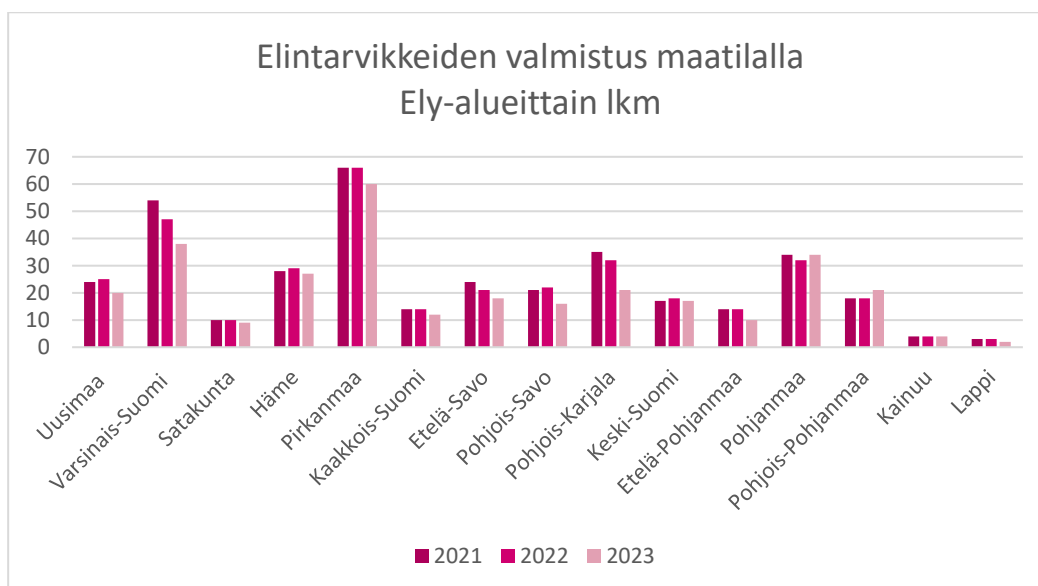
Uuden luomulain myötä elintarvikkeiden jalostusta valvoo Ruokavirasto, esim. kuumennus on tällaista toimintaa. Tämän seurauksena vuoden 2023 aikana osa Ely-keskusten valvonnassa olleista maatilavalmistajista siirtyi Ruokaviraston luomuvalvontaan. Tämä näkyy kuvassa 2 siten, että ELY-keskusten valvonnassa on vähemmän valmistavia toimijoita kuin

aiempina vuosina. Kuvasta 1 on myös nähtävissä, että elintarvikejalostajien määrä on hiukan laskenut yleisen markkinatilanteen vuoksi.

Kuva 1. Ruokaviraston valvonnassa olevat luomuelintarvikejalostajat ELY-keskuksittain vuosina 2021 - 2023.

Kuva 2. ELY-keskusten valvonnassa olevat luomuelintarvikevalmistajat ELY-keskuksittain vuosina 2021 - 2023.

2.3 Toiminnan tarkastukset

Valvontajärjestelmään liittyneiden toimijoiden toiminta tarkastetaan vuoden aikana vähintään kerran. Säännösten noudattamisen todentamiseen kuuluu paikalla tehtävä

fyysinen tarkastus, paitsi jos toiminnan ja edellisten vuosien valvontatulosten arvioinnin perusteella on hyvin epätodennäköistä, että toimija jättää säännöksiä noudattamatta. Osa nk. vähäriskisten toimijoiden valvonta toteutettiin uudella menettelyllä (jäljempänä vuosivarmennus), jossa toimijalta edellytetään kirjalliseen kyselyyn vastaaminen määrääjassa. Vuositarkastusten lisäksi tehdään 10 % lisätarkastuksia.

Kymmenesosa kaikista toimijoihin kohdennettavista valvontatoimista tulee tehdä ennalta ilmoittamatta. Valvontatoimiksi Ruokavirasto katsoo vuositarkastukset, ylimääräiset tarkastukset ja näytteenoton.

Taulukko 3. Toteutuneet tarkastukset ja otetut näytteet 2023 tarkastuslaitoksittain.

Tarkastusviranomaisen	Toimija lukumäärä	Vaatumustenmukaisuuden tarkastaminen. fyysinen ja etätarkastus*	Paikan päällä tehtävät tarkastukset				Näytteet	Näytelöydökset
			Vuositarkastukset, fyysinen tarkastus	Ylimääräiset tarkastukset	Tarkastukset yhteensä	Ennalta ilmoittamattomat tarkastukset		
FI-EKO-101	372	441	306	38	344	26	17	0
FI-EKO-102	446	555	555	41	596	26	23	0
FI-EKO-103	171	217	217	20	237	25	8	0
FI-EKO-104	250	337	337	27	364	44	11	0
FI-EKO-105	471	615	577	56	633	36	21	0
FI-EKO-106	241	288	288	18	306	29	12	0
FI-EKO-107	194	265	221	27	248	36	11	0
FI-EKO-108	271	368	368	37	405	40	15	0
FI-EKO-109	275	389	389	36	425	56	15	0
FI-EKO-110	151	210	210	27	237	41	8	0
FI-EKO-111	422	528	474	54	528	67	16	1
FI-EKO-112	376	495	494	40	534	63	18	0
FI-EKO-113	399	522	454	72	526	85	20	1
FI-EKO-114	62	77	59	9	68	10	4	0
FI-EKO-115	39	61	61	8	69	8	2	0
FI-EKO-201	1344	1342	1253	126	1379	160	42	2
- Elintarvike	681	673	590	67	657	95	34	1
- Vähittäiskauppa	584	586	584	55	639	55	0	0
- Rehu	41	45	41	4	45	5	6	1
- Siemen	33	33	33	0	33	5	2	0
Keruuselvittäjät	5	5	5	0	5	0	0	0
FI-EKO-301	122	52	42	0	42	12	10	0
Tulli							284	11

*Sisältää vuositarkastukset, vuosivarmennukset ja ensimmäiset tarkastukset

2.3.1 Ennalta ilmoittamatta tehdyt tarkastukset

Säädösvaatimus on, että 10 % kaikista toimijoihin kohdennettavista valvontatoimista tulee tehdä ennalta ilmoittamatta. Valvontatoimiksi Ruokavirasto katsoo vuositarkastukset, ylimääräiset tarkastukset ja näytteenoton. Ennalta ilmoittamattomien tarkastusten määrät on esitetty taulukossa 4.

Elintarvikevalvonnassa ohjattiin tarkastajia tekemään 10 % kaikista tarkastuksista ennalta ilmoittamatta. Ylimääräisiksi tarkastuskohteiksi valittiin kohteita sekä satunnaisesti että riskiperusteisesti - esimerkiksi sellaisia kohteita, joilla on aiemmilla tarkastuksilla havaittu lukuisia poikkeamia toiminnassa tai joiden toiminta on monimuotoista. Ylimääräiset tarkastukset tehtiin pääsääntöisesti ennalta ilmoittamatta, samoin kuin näytteenotto. Yhteensä ennalta ilmoittamatta onnistuttiin tekemään 95 tarkastusta elintarvikekohteille eli 13,9 %:lle valvontakohteista. Lisäksi näytteitä otettiin 34 kpl pääsääntöisesti ennalta ilmoittamatta. Vähittäiskauppojen osuus tehdyistä ylimääräisistä tarkastuksista oli 55 kpl eli 10 % sertifioiduista vähittäiskaupoista. Vähittäiskauppojen ylimääräiset tarkastukset tehtiin kaikki ennalta ilmoittamatta.

Myös alkutuotannossa ennalta ilmoittamatta tehtäviä tarkastuksia ohjattiin tekemään kaikissa toimijaan kohdistuvissa tarkastuskäynneissä. Eniten ennalta ilmoittamattomia käyntejä tehtiin ylimääräisissä tarkastuksissa. Elintarvikevalvonnan tavoin tarkastuskohteiksi valittiin sekä riskiperusteisesti että satunnaisesti toimijan toiminnan luonne (monimuotoisuus) ja aikaisempi valvontahistoria huomioiden. Luomurehutarkastuksista 12 % tehtiin ylimääräisinä ja ennalta ilmoittamattomina. Nämä tarkastuskohteet valittiin osittain riskiperusteisesti ja osittain satunnaisesti.

Taulukko 4. Ennalta ilmoittamattomien tarkastusten lukumäärät 2023.

	Ennalta ilmoittamattomien tarkastusten lkm
Alkutuotanto, yhteensä	592
- vuositarkastuksia	273
- ylimääräisiä tarkastuksia	376
- kotieläintiloilla, tt + ylim	216
Elintarviketoiminta, yhteensä	95
- vuositarkastuksia	37
- ylimääräisiä tarkastuksia	58
Vähittäiskauppa	55
Siemenpakkaamo	5
Rehualan toimijat	5
Alkoholijuomat/Valvira	12

Viranomaiset ja tarkastajat onnistuivat tekemään säädösmukaisen osuuden valvontatoimista ennaltilmoittamatta. Haasteeksi on kuitenkin tunnistettu, että iso osa maanviljelijöistä eivät ilman ennakkovaroitusta ole tavoitettavissa, koska he ovat tilan ulkopuolella töissä. Jakeluketjun muissa yrityksissä ennaltilmoittamatonta tarkastusta vaikeuttaa etätöyön yleistyminen. Tällöin ei ole itsestään selvää, että toimijan tavoittaa valvontakohteessa.

Maatilojen osalta noin 230 tarkastusta ja elintarviketoimijoilla 12 lykättiin koska toimijaa tai hänen edustajaansa ei tavoitettu.

2.3.2 Tuonti- ja sisämarkkinatuotteiden valvonta

Tulli valvoo kohdennetusti luomuelintarvikkeiden tuontia ja sisämarkkinakauppaa. Valvonta kohdistuu luomutuotteiden määräystenmukaisuuteen koostumuksen, asiakirjojen ja pakkausmerkintöjen osalta. Valvonta toimeenpannaan yksittäisten tuontierien näytteenotolla. Tulli valvoi kaikkiaan 283 elintarvikkeen ja yhden luomurehuerän luomumääräystenmukaisuutta.

2.4 Näytteenotto

Luomuvalvonnan näytteitä otettiin vuonna 2023 sekä Ruokaviraston että ELY-keskusten valvontaan kuuluvien toimijoiden tuotteista taulukon 5 mukaisesti. Teollisten luomurehujen näytteet otettiin rehujen valmistuksen valvonnan ja markkinavalvonnan yhteydessä. Ruokaviraston vierasainevalvonta otti oman suunnitelmansa mukaisesti eläinperäisiä luomunäytteitä ja torjunta-ainejäämien valvontaohjelma kasviperäisiä luomunäytteitä, ja luomuvalvonta hyödynsi tuloksia valvonnassaan. Taulukossa 5 esitetään vuoden 2023 näytteenottosuunnitelman mukaiset näytteet (suunniteltu lkm) sekä toteutuneet näytteet (toteutunut lkm).

Alkutuottajien näytteitä saatiin 251 kpl, joka vastaa 6 % toimijoiden määrästä. Näistä 38 kpl, oli vierasainevalvonnan näytteitä ja 12 kpl torjunta-ainejäämien valvontaohjelman näytteitä. Elintarviketoimijoiden näytteitä otettiin suunniteltu määrä 34 kpl.

ELY-keskusten kasvinperäisistä ja torjunta-ainejäämien valvontaohjelman näytteistä analysoitiin torjunta-ainejäämiä monijäämäanalyysillä. Eläinperäisistä näytteistä (maito, kananmuna, hunaja) analysoitiin hormoneita ja lääkeaineita. Jalostetuista elintarvikkeista analysoitiin torjunta-ainejäämien lisäksi tarpeen mukaan lisäaineita sekä muuntogeenisiä ainesosia. Luomurehuista analysoitiin pestisidijäämiä ja muuntogeenisiä ainesosia.

Alkutuotannon näytteistä kahdesta löytyi jäämiä, molemmat kasvustonäytteistä. Kumpikaan erä/toimija ei selvitysten perusteella saanut markkinointikieltoa. Toisessa tapauksessa löytyi jäämä torjunta-aineesta, joka selvityksen mukaan todennäköisesti oli peräisin peltolohkolla käytetystä lisäysaineistosta. Toimijalla oli poikkeuslupa käyttää tavanomaista lisäysainestoa. Sadosta otetusta näytteestä ei todettu jäämää. Toisessa tapauksessa löytyi lääkeainejäämiä, jotka selvityksen mukaan olivat todennäköisesti peräisin näytteenottovälineistä.

Elintarvikenäytteistä löytyi klormekvattia yhdestä viljatuotteesta, moniviljaleivästä. Erä sai markkinointikiellon ja toimija määräyksen korjata varotoimenpiteensä.

Taulukko 5. Luomuvalvonnan suunnitellut ja toteutuneet näytemäärät v. 2023.

Näyteryhmä	Suunniteltu lkm	Toteutunut lkm
Vilja varastoista	38	31
Vilja maatiloilta	122	158
Peruna	10	1
Kasvikset, marjat ja hedelmät	20	5
Öljykasvit	5	4
Elintarvikkeet tilalla	5	1
Keruutuote (koivunlehti)	0	1
Vierasainevalvonnan näytteet yht	40	38
- Maito*	10	2
- Sika*	5	6
- Nauta*	13	14
- Siipikarja*	2	2
- Lamma*	0	3
- Kananmuna*	5	7
- Hunaja*	5	4
Torjunta-ainejäämävälvonnan näytteet, kasviksia 10 ja 2 viljaa		12
Alkutuotannon näytteet yht.		251
- joista ELY-keskusten ottamia yht.	200	201
Elintarvikkeet teollisuudessa	34	34
Lisäysaineisto	-	-
Teolliset luomurehut	6	6
Alkoholituotteet	-	10
Tulli	300	284

*Vierasainevalvontaohjelman eläinperäiset luomunäytteet

Luomurehujen näytteenoton painopisteenä oli vuonna 2023 pestisidijäämien ja muuntogeenisten tuotantopanosten valvonta luomurehuissa. Tarkoituksena oli ottaa yhteensä kuusi näytettä, määrä vastaa 15 % valvonnassa olevien luomurehutoimijoiden määrästä. Näytteitä otettiin kuusi. Kaikki näytteet otettiin rehujen valmistajilta kotimaisen valmistuksen valvonnassa. Lisäksi muun rehuvalvonnan yhteydessä otettiin muita (14 kpl) näytteitä luomurehuista. Lisäksi analysoitiin luomuun soveltuvia rehuja 1 kpl. Näytteistä tutkittiin mm. muuntogeeniset ainekset, torjunta-aineet, maaeläinainekset, haitalliset aineet, hygieeninen laatu sekä ravintoarvot. Rehuvalvonnan ottamien luomurehunäytteiden tulokset raportoidaan rehujen tuotevalvonnan analyysitulokset -raportissa, joka julkaistaan Ruokaviraston nettisivuilla.

Valviran luomu- ja näytteenottosuunnitelmiin liittyen markkinoilla olevista rypäle- ja hedelmäviineistä otettiin näytteitä niiden säädöstenmukaisuuden toteutumiseksi. Vuoden 2023 näytteenotossa oli mukana yhteensä 10 luomualkoholijuomaa, joista rypälewiinejä 9 ja

1 siideri. Tuotteista ei löytynyt torjunta-ainejäämiä ja niiden rikkidioksidipitoisuudet (SO₂) alittivat luomulainsäädännössä sallitut maksimiarvot.

Tulli hylkäsi noin 4 % luomuelintarvikkeista luomumääräysten vastaisina. Lisäksi luomuelintarvikkeissa esiintyi samoja elintarvikemääräysten vastaisuuksia kuin tavanomaisesti tuotetuissa tuotteissa, kuten mykotoksiineja tai puutteellisia pakkausmerkintöjä. Elintarvikemääräysten vastaisina hylättiin mm. useita luomukahvieriä, joissa todettiin olevan liikaa mykotoksiineja. Luomumääräysten vastaisina hylättiin kaikkiaan 11 elintarviketta, joista yhdessä todettiin luomumääräysten vastaista lisäaineiden käyttöä ja kymmenessä torjunta-aineiden jäämiä. Torjunta-aineiden jäämien osalta yksi banaanierä ei täyttänyt myöskään tavanomaiselle elintarvikkeelle asetettuja vaatimuksia (jäämäpitoisuus ylitti tavanomaiselle tuotteelle asetetun MRL:n). Torjunta-aineiden vuoksi hylättiin kolme taatelierää, neljä banaanierää, kaksi inkiväärierää sekä yksi kesäkurpitsaerä. Näistä inkiväärit ja kesäkurpitsa oli tuotu toisista jäsenmaista, taatelit ja banaanit valvottiin kolmasmaatuonnin yhteydessä. Luomumääräysten vastainen lisäaineiden käyttö todettiin sisäkaupan valvonnan puitteissa tutkimuksiin tulleesta juomasta.

Lisäksi Tulli valvoi 3.maa rajalla tehostetusti Komission ohjeistuksen (Guidelines on additional official controls of organic farming) mukaisesti tiettyjä tuontituotteita. Tulli tutki yhden soijarehuerän, joka oli luomumääräysten mukainen.

2.4.1 Suomen tekemät OFIS ilmoitukset luomutuotteissa havaituista poikkeamista

Ofis ilmoituksia tehtiin EU:n yhteiseen luomuvalvonnan ilmoitusjärjestelmään sisämarkkinakaupan osalta 6 kappaletta torjunta-aine tai säteilytyslöydöksen vuoksi (kesäkurpitsa, 2 inkivääriä, alkoholiton luomujuoma, psylliumin kuori, mausteseos) ja kolmasmaa tuonnin osalta 6 kappaletta torjunta-aineiden vuoksi (3 banaanina, 2 taatelia, 1 avokado). Kaikissa tapauksissa tuojaa sai kiellon markkinoida tuotteita eteenpäin luonnonmukaisina.

2.5 Poikkeusluvut

ELY-keskukset ja Ruokavirasto voivat tapauskohtaisesti sallia tai antaa luvan poiketa luomutuotannon ehdoista tietyissä tilanteissa. Käsiteltyjen lupahakemusten määrät esitetään taulukossa 6. Poikkeuslupien merkitys luomutuotannossa kuvataan tarkemmin kappaleessa 3.

Asiointipalvelu Toukossa luomutoimijan on mahdollista jättää sähköisesti eräkohtainen lupahakemus tavanomaisen lisäysaineiston käyttöön. Lisäysaineistoon liittyviä poikkeuslupien (344 kpl) määrä väheni 31 prosenttia vuoteen 2022 verrattuna. Luvista 63 prosenttia haettiin sähköisen asiointipalvelun kautta.

ELY-keskukset voivat myöntää toimija – ja eräkohtaisen luvan käyttää tavanomaista lisäysaineistoa luomutuotannossa. Tämän lisäksi Ruokavirasto voi antaa yleisen luvan käyttää tavanomaista lisäysaineistoa luomutuotannossa. Ruokavirasto päivitti tätä lupaa 10 kertaa.

Taulukko 6. Lupahakemukset poiketa luomutuotannon ehdoista vuosina 2021 – 2023.

POIKKEUSLUPAHAKEMUS	2021	2022	2023
Kasvintuotannon luvat	433	205	159
- Rinnakkaisviljely	22	24	12
- Siirtymävaiheen lyhentäminen	411	181	147
Lisäysaineistoon liittyvät luvat	685	499	344
- Peitatus siemenen käyttö, eräkohtainen	20	0	0
- Tavanomaisen lisäysaineiston käyttö, eräkohtainen	665	499	344
Eläintuotannon luvat	77	351	288
Lupa käyttää tavanomaista rehua eläintuotannossa	0	38	44
Lupa käyttää tavanomaista ainesosaa elintarvikkeessa (Ainesosalupa)	0	2	0
Kaikki luvat yhteensä	1195	1096	835

3. TOIMIJOIDEN TOIMINNAN SÄÄDÖSTENMUKAISUUS

3.1 Kasvintuotanto

3.1.1 Kasvintuotannossa todetut poikkeamat ja niiden merkitys sekä toimijoille annetut toimenpiteet

Kasvintuotannossa todettujen poikkeamien määrä väheni noin 14 prosentilla. Toimijoiden lukumäärään suhteutettuna poikkeamia havaittiin 7,6 prosentilla toimijoista, mikä pienin osuus viiteen vuoteen.

Eniten poikkeamia aiheuttivat dokumentointi, tavanomaisen lisäysaineiston luvaton käyttö ja puutteet maanhoidossa ja viljelykierrrossa. Ensimmäistä kertaa poikkeamista yli puolet eli 53 prosenttia liittyi dokumentointiin eli lohkomuistiinpanoihin, varastokirjanpitoon ja luomusuunnitelmiin. (Taulukko 7a)

Dokumentointiin liittyvien poikkeamien määrä pysyi edellisen vuoden tasolla. Luvattoman tavanomaisesti tuotetun lisäysaineiston käyttöön liittyvät poikkeamat vähenivät peräti 65 prosenttia. Maan hoitoon ja viljelykiertoihin liittyvien poikkeaminen määrä väheni 21 prosenttia.

Vakavien, eli markkinointikieltoihin johtaneiden poikkeamien määrä (9 kpl) puolittui vuodesta 2022. Luvattomasta tavanomaisen lisäysaineiston käytöstä annettujen markkinointikieltojen määrä oli vain 3 kpl (10 kpl vuonna 2022).

3.1.2 Poikkeusluvat kasvintuotannossa

Yleisimmän lupatyyppin, tavanomaisen lisäysaineiston käytön eräkohtaisten lupien, määrä väheni viidettä vuotta peräkkäinen, mikä on tulosta jatkuvasti lisääntyneestä sertifioidun luomukylvösiemenen tarjonnasta markkinoilla. Vuonna 2023 otettiin ensimmäistä kertaa ns. kansallinen luettelo eli luettelo niistä kasvilajeista ja lisäysaineistosta, jolle ei ole mahdollista myöntää ELY-keskuksen eräkohtaisia lupia käyttää tavanomaista lisäysaineistoa. Luetteloon oli merkittynä puitava rehuherne, puna-apila ja timotei.

Taulukko 7a. Kasvintuotannossa havaitut poikkeamat ja valvontaviranomaisen toimenpiteet poikkeaman johdosta.

Kasvintuotanto	lkm	% toimijoista	toimenpide huomautus, lkm	toimenpide kehotus, lkm	Toimenpide kielto, lkm
Luomusuunnitelma	58	1,4	43	14	1
Lohkomuistiinpanot tai luomukirjanpito	106	2,6	85	19	2
Muuntogeenisten organismien käyttö	0	0,0	0	0	0
Rinnakkaisviljely	2	0,0	2	0	0
Tavanomaisen lisäysaineiston käyttö	59	1,4	53	3	3
Maan hoito tai viljelykierto	59	1,4	52	5	2
Kielletyn lannoitteen käyttö tai varastointi	0	0,0	0	0	0
Lannan käsittely tai käyttö	8	0,2	8	0	0
Kielletyn kasvinsuojelu-aineen käyttö tai varastointi	1	0,0	0	0	1
Tuotteiden varastointi, jalostus tai kuljetus	4	0,1	4	0	0
Tuotteiden merkinnät	4	0,1	4	0	0
Muut	9	0,2	6	3	0
Yhteensä 2023	310	7,6	256	45	9
Yhteensä 2022	410	8,6	364	29	17
Yhteensä 2021	388	8,1	309	61	18

3.2 Eläintuotanto

3.2.1 Luomueläintuotannon rakenne ja kehittyminen

Emolehmitiloja oli luomuvalvonnassa 35 tilaa edellisvuotta vähemmän (701→ 666) ja emolehmiä tilalla keskimäärin 42. Luomumaitotilojen lukumäärä väheni merkittävästi (135 → 116), mutta keskilehmäluku nousi hieman ollen keskimäärin 78 lypsylehmää tilaa kohden. Luomutuotannossa jatkavat maitotilat ovat edelleen keskimääräistä suurempia, sillä vuonna 2023 tuotosseurannassa olleiden tavanomaisten karjojen keskikarjakoko oli 59,6 lehmää.

Kaikista luomuvalvonnassa olevista eläintiloista 83 % oli joko emolehmä- tai lammastaloutta harjoittavia toimijoita. Maamme emolehmistä 45,2 %, uuhista 39,9 %, lypsylehmistä 3,8 % ja munivista kanoista 6,1 % kuului vuonna 2023 luomuvalvontaan. Luomukuttuja kasvattavia toimijoita oli kymmenen ja maamme kutuista noin 27,2 % kuuluukin luomuvalvontaan.

Emolehmätuotanto ja lammastalous perustuvat laidunten ja karkearehujen laajamittaiseen hyödyntämiseen sekä ostorehujen melko vähäiseen tarpeeseen, joten näissä tuotantomuodoissa luomutuotanto on ruokinnan näkökulmasta yleensä toteutettavissa melko helposti. Ostorehujen ja energian hinnannousun vaikutus emolehmä- ja lammastalouteen lienee siten pienempi kuin esim. maidon- ja munantuotannossa. Uuden luomuasetuksen vaatimus vähintään 48 tunnin varoajasta lienee vaikuttanut vähiten juuri emolehmä- ja lammastuotannossa, joissa lääkkeiden käyttö on yleensä vähäistä, mutta edellyttänyt toiminnan sopeuttamista luomumaidontuotannossa ja -munantuotannossa. Luomumunia tuottavien toimijoiden määrä väheni merkittävästi (53 → 37), mihin lienee vaikuttanut kuluttajien muuttunut ostokäyttäytyminen ja tuotannosta luopuminen ennen uuden luomuasetuksen tuomien siirtymäaikojen mahdollisesti edellyttämiä kanalan muutostöitä. Myös vaatimus vähintään 48 tunnin varoajasta loislääkitysten kohdalla on saattanut vaikuttaa päätökseen luopua luomumunantuotannosta. Luomusiipikarjanlihaa tuotettiin edelleen vain kolmella tilalla ja nämä kaikki tuottivat luomubroilereita. Luomusianlihantuotanto säilytti volyyminsa, luomuemakoita kasvatettiin kahdeksalla tilalla ja luomulihasikoja seitsemällä tilalla. Myös luomumehiläistoimijoita poistui luomuvalvonnasta (60 → 57), mutta pesämäärä kuitenkin kasvoi ilahduttavasti 468 pesällä.

Luomueläinvalvonnan tuotantotarkastuksilla kiinnitettiin, edellisvuosien tapaan, erityistä huomiota eläinten alkuperään (ostot ja myynnit) sekä nautojen ja siipikarjan ulkoiluun. Eläintuotannon ylimääräisiä tarkastuksia tehtiin 241 kappaletta ja lisäksi 1 ylimääräinen tarkastus mehiläistoimijalle. Tämä on 23 % ELY-keskusten eläintoimijoiden lukumäärästä. Uusintatarkastuksia tehtiin 5 eläintilalle, joiden toiminnassa oli tuotantotarkastuksessa havaittu poikkeamia. Mehiläistoimijoille uusintatarkastuksia ei tehty.

3.2.2 Poikkeusluvat eläintuotannossa

Uuden luomuasetuksen 2018/848 soveltamisen alettua eläintuotannon poikkeuslupien myöntöperusteet muuttuivat merkittävästi. Vuonna 2023 ELY-keskusten toimivallassa oli seitsemän eläintuotannon poikkeuslupan käsittely, mm. poikkeusluvat tavanomaisten jalostuseläinten hankintaan. Ruokavirasto vastasi hätätilanteita ja tavanomaisen valkuaisen käyttöä yksimahaisille koskevien poikkeuslupien käsittelystä.

ELY-keskukset myönsivät eläintuotannon poikkeuslupia yhteensä 287 kpl (Taulukko 6). Näistä 204 poikkeuslupaa myönnettiin tavanomaisten jalostuseläinten hankintaan, 40 eläinten sarvien poistamiseen ja 29 sarven aiheen tuhoamiseen eli nupouttamiseen. Eläinten nupoutuslupa, toistaiseksi voimassa oleva toimijakohtainen poikkeuslupa, tuli kaikkien toimijoiden uusia vuoden 2022 aikana, mutta vuonna 2023 lupia myönnettiin edelleen merkittävästi. Eniten ELY-keskusten käsittelemiä poikkeuslupia tavanomaisten jalostuseläinten hankintaan myönnettiin Pohjois-Pohjanmaan (32), Pohjois-Savon (23) ja

Etelä-Pohjanmaan (20 kpl) ELY-keskusten alueilla. Poikkeuslupia naaras- ja urospuolisten jalostuseläinten hankintaan tavanomaisesta tuotannosta myönnettiin yhteensä 204 kappaletta, mukaan lukien ns. korotetulla prosentilla myönnetty poikkeuslupa. Näiden poikkeuslupien suuri määrä johtuu siitä, että uuden asetuksen soveltamisen alettua kaikkien tavanomaisten (pl. alkuperäisrotujen eläimet) jalostuseläinten hankinta, mukaan lukien siitoseläinten vuokraus, edellyttää lupaa. Tavanomaisten jalostuseläinten hankintalupien suuri määrä viittaa siihen, että toimijoiden käytössä olevassa, uudessa luomueläinrekisterissä ei ole hakuhetkellä ollut toimijan tuotantoon soveltuvia eläimiä laadullisesti ja määrällisesti riittävästi. Osa eläinmäärän lisäämisestä voidaan joissain tilanteissa toteuttaa perustuen omaan tuotantoon. Yhdelle toimijalle myönnettiin poikkeuslupa tavanomaisten jalostuseläinten hankintaan perustettaessa lauma ensimmäistä kertaa.

Tavanomaisten untuvikkojen hankintaan ELY-keskukset myönsivät yhteensä kahdeksan poikkeuslupaa, kuten edellisenäkin vuonna. Vuoden 2024 alussa lupa pitää nautoja kytkettynä, ns. parsinavettalupa, oli kahdeksalla toimijalla. Yksimahaisten ulkoilualan siirtymävaiheen lyhentämiseen ei myönnetty yhtään poikkeuslupaa.

Ruokavirasto myönsi 41 poikkeuslupaa käyttää tavanomaista valkuaista nuorelle siipikarjalle. Yleisimmin nuorelle siipikarjalle käytetty tavanomainen valkuaisrehu oli maissigluteeni. Kolme toimijaa sai poikkeusluvan tavanomaisen karkearehun käyttöön poikkeuksellisen kuivuuden johdosta.

Luomumehiläistuotantoon ei myönnetty yhtään poikkeuslupaa.

3.2.3 Toimijoiden eläintuotantotoiminnassa todetut poikkeamat ja niiden yleisyys

Eläintuotannossa havaittiin poikkeamia tuotantoehdoista 7 %:lla toimijoista (Taulukko 7 b). Edelliseen vuoteen verrattuna määrä väheni merkittävästi sekä lukumääräisesti että prosentuaalisesti ollen myös kolmen edeltävän vuoden keskiarvoon (10,5 %) verrattuna huomattavasti pienempi. Seuraamuksista 64 % kohdistui eläinten ulkoiluun (29 %), toimijan muistiinpanoihin (19 %) ja eläinsuojiin/ulkoilutiloihin (17 %). Ruokinnasta (13 → 9) ja eläinten alkuperästä (6 → 3) annetut seuraamukset vähenivät.

Eläintuotannon poikkeamista 64 % kohdistui havaittuihin puutteisiin eläinten ulkoilu-/laidunusvaatimuksissa, muistiinpanoissa ja eläinsuojissa (Taulukko 7 b). Markkinointikieltoja, kehoituksia ja huomautuksia annettiin lukumääräisesti huomattavasti vähemmän kuin vuonna 2022 (70 vs. 103). Markkinointikieltoja annettiin edellisvuoden tapaan eniten puutteista ulkoilussa (5/7), mikä lienee seurausta asian huolellisesta tarkastamisesta muistuttamalla asiasta tarkastajakoulutuksessa. Myös tarkastuksen oikea-aikaisuudella on huomattava merkitys; laidunkaudella tapahtuva tarkastus voi tuoda esille tiettyjen eläinten tai eläinryhmien laidunnuksen/ulkoilun puutteet kuin tarkastus laidunkauden ulkopuolella. Luomueläinten laidunnus ja ulkoilu ovat tuotannon imagon kannalta tärkeitä, sillä kuluttajien näkökulmasta ne selkeimmin erottavat luomukotieläintuotannon tavanomaisesta tuotannosta. Luomukotieläinten hyvinvoinnin oletetaan olevan tavanomaista tuotantoa parempi ja siinä ulkoilulla ja laidunnuksella on

tärkeä rooli. Seuraamusten valossa laidunnuksen ja ulkoilun tuotantoehtojen mukaisessa toteutuksessa on edelleen parannettavaa.

Edellä mainittuihin lukuihin sisältyvät myös luomumehiläishoidon yksi kehoitus ja yksi huomautus.

3.2.4 Toimijoille määrätty toimenpiteet ja korjaamistoimenpiteiden varmistaminen

Eläintuotannon valvonnassa markkinointikieltoja annettiin tuotanto- ja ylimääräisten tarkastusten perusteella 7, kymmenen edellisvuotta vähemmän (Taulukko 7b). Markkinointikielloista 71 % johtui ulkoilussa todetuista poikkeamista. Annetut markkinointikiellot jakautuivat seitsemän ELY-keskuksen alueelle. Myös joka neljäs huomautus annettiin puutteista eläinten ulkoilussa.

Luonnonmukaisessa tuotannossa tilakoko ja eläinmäärä tilaa kohden jatkavat kasvuaan, mutta enää hyvin maltillisesti. Luomumaidontuotantotiloilla (116 kpl) keskilehmäluku on 78 lypsylehmää (tuotosseurannassa olevilla tavanomaisilla tiloilla 59,6 lypsylehmää), mikä saattaa asettaa haasteita eläinten hyvälle ja tehokkaalle laidunnukselle. Korkeatuottoisten lypsylehmien tuotantoehtojen mukainen ruokinta edellyttää luomuehtojen hyvää tuotemusta ja laadukkaita perusrehuja. Vain muutamat tavanomaisessa tuotannossa käytettävät täydennysrehut soveltuvat koostumuksensa puolesta luonnonmukaiseen tuotantoon. Isojen luomueläintoimijoiden kohdalla toiminnan tulee olla suunnitellumpaa heti valvontaan ilmoittautumisesta lähtien huomioiden tuotannon haasteet (mm. rehujen hankinta, lannan levitys, poikimisten ajoittuminen laidunkaudelle ja sen tuomat haasteet) kuin myös mahdolliset riskit (rehujen hankinta, varautuminen tuotantopanosten hinnannousuun, luomutuotteiden kulutuksen kehitys, yhteistyötilojen toiminnan päättyminen). Mahdollisten riskien arviointi tulee pohtia ja ratkaisut suunnitella ja kuvata yksityiskohtaisesti eläintenhoitosuunnitelmassa. Isojen luomukotieläintoimijoiden toiminta perustuu useasti yhteistyöhön muiden luomutilojen kanssa esimerkiksi rehu-urakoinnin ja eläinten kasvatuksen osalta. Maidontuotantoon kasvatettavien hiehojen kasvatusta saatetaan ulkoistaa toimintaan erikoistuneelle luomutilalle, 'hiehotellille', jolloin osaaminen ja resurssit voidaan maidontuotantotilalla kohdentaa lypsylehmien hoitoon.

Uuden luomuasetuksen soveltamisen alettua luomumunantuottajien tuli suunnitella toimintansa uudelleen. Vaihtoehtoisiksi tuli luomunuorikoiden hankinta tai nuorikoiden kasvatusta itse, mikä puolestaan edellytti nuorikkokasvatusta sertifiointia. Vaikka luomumunantuotanto alentuneen kysynnän johdosta on vähentynyt merkittävästi, on luomunuorikoiden kasvatusta käynnistynyt vastaamaan tuotannon tarpeita.

Luomusianlihan tuottajien määrässä ei edellisvuoteen tapahtunut merkittäviä muutoksia ja toiminta näyttää vakiintuneen.

Kasvukausi 2023 oli sääolosuhteiltaan pääosin melko hyvä ja loppukesän sateiden johdosta nurmisadot muodostuivat monin paikoin jopa erittäin runsaiksi. Kuivuus ja kuumuus verotti kuitenkin erityisesti nurmisatoja itäisellä Uudellamaalla ja Varsinais-Suomen

rannikkoseuduilla. Poikkeuslupia tavanomaisen rehun käyttöön haettiin ja myönnettiin kolme mainitulle alueelle.

Kirjalliset, pitkäaikaiset sopimukset yhteistyötilojen kanssa ovat yksi luomukotieläin-tuotannon häiriytymättömän toiminnan kulmakivistä. Luomukasvintuotantotilojen poistuminen luomuvalvonnan piiristä on saattanut vaikeuttaa isoilla luomukotieläintiloilla luomurehujen saatavuutta. Tapahtunut kehitys edellyttää luomueläintoimijalta tarkkuutta asiakirjojen huolellisessa tarkastamisessa, aiemmin luomurehuja tuottanut yhteistyötila on saattanut muuttua tavanomaiseksi toimijaksi. Nautojen ja lampaiden kohdalla eri-ikäisten, suurten eläinmäärien laidunnus (2023 keskimäärin 78 lypsylehmää/luomumaitotila, 42 emolehmää/luomuemolehmätila, 129 uuhta/luomulammastila) saattaa muodostua haasteelliseksi. Lypsylehmien kohdalla onnistunut ja hyvä laidunnus on keskeinen asia, jota kuluttajat arvostavat. Luomulypsylehmä eroaa tavanomaisesta lypsylehmästä kuluttajan näkökulmasta erityisesti laidunnuksen osalta. Automaattilypsyssä laidunnus edellyttää toiminnan hyvää suunnittelua ja eläinten opettamista laidunnukseen. Karjakoossa kasvaessa sopivien laidunmaiden sijainti tuotantotilan yhteydessä voi osoittautua vaikeaksi toteuttaa, seikka, mikä tulee ehdottomasti huomioida jo valvontaan ilmoittauduttaessa. Emolehmäkarjoissa poikimisten mahdollinen ajoittuminen laidunkaudelle ja onnistuneen poikimisen toteutus ja toimenpiteet tulee suunnitella valvontaan ilmoittauduttaessa ja kuvata toimintamalli luomusuunnitelmassa.

Taulukko 7 b. Eläintuotannossa havaitut poikkeamat ja valvontaviranomaisen toimenpiteet.

Eläintuotanto	lkm	% toimijoista	toimenpide huomautus	toimenpide kehoitus	Toimenpide kielto
Eläinten alkuperä	3	0,3	3	0	0
Siirtymävaihe	2	0,2	2	0	0
Ruokinta	9	0,9	7	1	1
Eläinsuoja/ulkoilutilat	12	1,2	10	2	0
Ulkoilu	20	1,9	14	1	5
Muistiinpanot tai luomukirjanpito	13	1,3	10	3	0
Tuotteiden jalostus	0	0,0	0	0	0
Muut	11	1,1	7	3	1
Yhteensä 2023	70	6,7	53	10	7
Yhteensä 2022	103	9,0	78	8	17
Yhteensä 2021	136	11,8	104	14	18

Vuoden 2022 ja 2023 tapahtumat Euroopassa heijastuivat myös maamme luomutuotantoon. Tuotantopanosten hintojen nousu ja erityisesti kuluttajakäyttäytymisen muuttuminen vaikuttanevat luomutoimijoiden tulevaisuuden suunnitelmiin.

Seuraamusten syyt vaihtelevat vuosittain valtakunnallisesti satunnaisesti johtuen mm. valvonnan painopisteistä ja tarkastuksen ajankohdasta. Todettujen poikkeamien kokonaismäärän laskulle edellisvuoteen verrattuna (103 kpl → 70 kpl) ei siten ole yksiselitteistä syytä.

3.3 Elintarviketuotanto

3.3.1 Elintarviketoiminnassa todetut poikkeamat ja niiden merkitys sekä toimijoille annetut toimenpiteet

Elintarviketoimijoiden 681 valvontakohteeseen tehtiin 590 fyysistä tuotantotarkastusta. Lisäksi säännösten noudattaminen todennettiin ilman paikan päällä tehtävää fyysistä tarkastusta 54 valvontakohteessa. Tarkastamatta jätettiin noin 50 kohdetta, jotka olivat eroamassa (123) tai joiden luomutuotanto on keskeytyksissä (17). Suunnitelluista 71:stä ylimääräisestä tarkastuksesta toteutui 70 kpl. Kaikille toimijoille myönnettiin luomusertifikaatti komission ylläpitämässä Traces-järjestelmässä vuoden 2023 aikana.

Luomuelintarvikevalvonnassa annettiin tarkastusten perusteella yhden tai useamman poikkeaman sisältäviä huomautuksia ja kehotuksia yhteensä 182 (vuonna 2022: 259 kpl) (Taulukko 7 c). Noin neljäsosalla toimijoista todettiin poikkeamia toiminnassa.

Taulukko 7 c. Elintarviketuotannossa havaitut poikkeamat ja valvontaviranomaisen toimenpiteet poikkeaman johdosta.

Elintarvikkeet Poikkeaman syy	todettujen poikkeamien lkm	% osuus valvonta- kohteista	toimenpide huomautus	toimenpide kehotus	Toimenpide kielto
Hankinta	20	2,9	17	3	
Jalostus	23	3,4	18	5	3
Jäljitettävyyys	24	3,5	20	4	
Kirjanpito	84	12,3	74	10	
Pakkaaminen	21	3,1	20	1	
Pakkausmerkinnät	36	5,3	35	1	
Varastointi	52	7,6	47	5	
Muut	49	7,2	44	5	1
Tuonti	3	0,4	3	-	
Torjunta-aine löydös	-	-	-	-	1
Toimenpiteitä yhteensä 2023	317	---	278	34	5
Valvontakohteiden lkm ja %-osuus joilla todettu poikkeama 2023	182	26,7*	--	--	--
Valvontakohteiden lkm ja %-osuus joilla todettu poikkeama 2022	259	33,9**			

*valvontakohteiden kokonaismäärästä (681, v. 2023),

** valvontakohteiden kokonaismäärästä (765, v 2022)

Elintarviketoimijoilla on tyypillistä, että yhdellä valvontakohteella on useampi poikkeama. Tästä seuraa, että yksittäisten huomautusten ja kehotusten lukumäärä on suurempi kuin varsinaisten toimijoille tehtyjen huomautus- ja kehotusilmoitusten lukumäärä.

Vuoden 2022 tapaan eniten huomautuksia ja kehotuksia annettiin kirjapidon puutteista, 84:ssä kohteessa. Myös varastointiin ja pakkausmerkintöihin liittyvistä virheistä annettiin huomautuksia ja kehotuksia. Huomautusten ja kehotusten lukumäärä oli pienempi kuin edellisenä tarkastusvuonna. Poikkeamista johtuvia markkinointikieltoja annettiin 5 kpl eli 0,7 %:lle valvontakohteista. Valvonnasta erottamiseen johtaneita poikkeamia ei ollut.

Luomutoimijat toimivat pääsääntöisesti luomusäädösten mukaisesti. Haasteena luomuvalvontajärjestelmässä toimijoille on lukuisten kirjausten muistaminen, mm. taseen, tuotantokirjanpidon, laskujen ja läheteiden osalta. Luomuvalvonta on luonteeltaan asiakirjojen ja kirjanpidon jälkitarkastamista. Jos toimija ei ole tehnyt luomusäädösten vaatimia kirjauksia omasta toiminnastaan ja tekemistään tarkastuksista, niitä ei ole valvonnan näkökulmasta tehty. Vaarana tässä on, että tuotteita, jotka eivät ole luomusäädösten mukaisia, markkinoidaan luomuna kuluttajille. Luomutoimijoiden tulee kiinnittää huomiota luomutuotannon kirjausten tekemiseen oikea-aikaisesti.

Luomuelintarvikevalvonnassa annettiin tuote-eräkohtaisia markkinointikieltoja yhteensä 5 kappaletta eli vastaava lukumäärä kuin edellisen tarkastuskautena. Markkinointikiellon noudattamista valvottiin kaikissa kohteissa uusintatarkastuksin. Kaksi markkinointikieltoa annettiin siksi, että toimija oli käyttänyt tavanomaista ainesosaa, yksi markkinointikielto annettiin, koska toimija oli käyttänyt luomutuotannossa kiellettyä lisäainetta, yksi markkinointikielto oli seurausta tuotteesta todetusta torjunta-aine löydöksestä, lisäksi yksi väliaikainen kieltö koko toiminnalle annettiin todettujen eläinsuojelurikkomusten vuoksi.

3.4 Vähittäiskaupat

Velvollisuus ilmoittaa toiminnastaan luomuvalvonnalle koskee vähittäiskauppoja, jotka myyvät pakkaamattomia luonnonmukaisia tuotteita. Tämän lisäksi sertifiointivelvollisuus koskee vähittäiskauppoja, joiden vuotuinen liikevaihto pakkaamattomien luonnonmukaisten tuotteiden myynnin osalta on yli 20 000 euroa.

Ruokaviraston valvomien sertifioidujen vähittäiskauppojen ensimmäiset luomutarkastukset aloitettiin alkuvuodesta 2023. Yhteensä 584 vähittäiskauppaan tehtiin fyysinen tarkastus. Uusia samana vuonna sertifiointiin piiriin tulleita vähittäiskauppoja näistä oli 34 kpl. Kaikille tarkastetuille vähittäiskaupoille myönnettiin luomusertifikaatti. Vuositarkastusten lisäksi yhteensä 55 vähittäiskauppaan tehtiin ylimääräinen ennaltilmoittamaton tarkastus. Ainostaan neljä vähittäiskauppaa erosi Ruokaviraston luomuvalvonnasta vuoden 2023 aikana.

Tarkastusten perusteella annettiin huomautuksia usealle vähittäiskaupalle. Koska huomautusten määrä osoittautui alusta lähtien suureksi, päädyttiin Ruokavirastossa

kevennettyyn ilmoitusmenettelyyn. Kyseisessä menettelyssä erillisen tarkastettua vähittäiskauppaa koskevan asiakirjan sijasta lähetettiin jokaista vähittäiskauppaa koskeva erillinen sähköpostiviesti, jossa kerrottiin ilmenevistä puutteista ja niiden korjaamistavoista tai kerrottiin, että poikkeamia ei ollut tarkastuksella havaittu. Sähköpostiviestin lisäksi havaitut puutteet oli kuvattu vähittäiskaupan saamalla kirjallisella tarkastuksen yhteenvedolla. Sertifioitujen vähittäiskauppojen tarkastusten perusteella poikkeamia havaittiin etenkin vastaanottotarkastusten, sertifiointien tarkastamisen, erilläänpidon, massataseen, jäljitettävyyden sekä saateasiakirjan tietojen osalta.

Poikkeamien tilastoinnin aloitus siirrettiin vuoteen 2024. Lisäksi päätettiin kerätä vuoden 2024 aikana tarkempaa tietoa sertifioitujen vähittäiskauppojen vastaanottotarkastusten toteuttamistavoista ja ohjeistuksesta niiden riittävyyden arvioimiseksi luomuvalvonnan näkökulmasta.

3.5 Rehujen valmistus

Luomurehutoimijoiden tarkastuksilla todettiin yhteensä 27 poikkeamaa. Poikkeamia oli hieman enemmän kuin edellisvuonna (25 poikkeamaa vuonna 2023).

Poikkeamia todettiin 18 tarkastuksella, mikä vastaa reilua kolmannesta kaikista luomurehupuolen tarkastuskäynneistä. Yhdellä tarkastuksella voidaan todeta yksi tai useampi poikkeama. Luomurehupuolella huomautus ja kehoitus ovat sama asia eli poikkeama. Lisäksi annetaan tarpeen mukaan kehitysehdotuksia, jotka eivät ole toimijaa velvoittavia.

Poikkeamien jakauma aihealueittain oli tasainen. Valtaosa poikkeamista oli lieviä, muutama oli kohtalaisen vakava ja yksikään poikkeama ei ollut kategoriassa vakava. Kirjanpito ja jäljitettävyys olivat luomurehujen valvonnan painopistealueena vuoden 2023 tarkastuksilla.

Taulukko 7 d. Rehunvalmistuksessa havaitut poikkeamat ja valvontaviranomaisen toimenpiteet.

Rehujen valmistus	lkm	% osuus toimijoista	Toimenpide huomautus	Toimenpide Kehotus	Toimenpide kielto
Asiakirjaselvitys/sertifikaatti	6	15	6	0	0
Kirjanpito ja jäljitettävyys	7	17	7	0	0
Laadunvarmistus	7	17	7	0	0
Merkinnät	7	17	7	0	0
Yhteensä 2023	27		27	0	0

Luomurehuvälvonnassa annettiin yksi tuote-eräkohtainen markkinointikielto ja määrättiin takaisinvelto. Tämä johtui näytteestä löytyneestä luomussa kielletystä korrensäteestä.

3.6. Lisäysaineiston pakkaaminen

Luomusiemenpakkaamojen (33 kpl) valvonnassa annettiin yksi huomautus puuttuvista asiakirjoista mm. alihankintasopimuksen puuttumisesta. Luomusiemenpakkaamovalvonnasta poistui vuoden aikana yksi toimija.

Luomutarkastusten lisäksi pakkaamoiden toimintaa valvotaan siemenlain (600/2019) perusteella. Vanhojen pakkaamoiden osalta tarkastus tulee tehdä vähintään kerran kymmenen vuoden aikana. Kaikkiaan Suomen noin 130 siemenpakkaamosta kuuluu luomuvalvontaan noin joka neljäs.

3.7 Valviran suorittama luonnonmukaisen tuotannon valvonta

Valviran luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään kuului vuoden 2023 alussa 122 yritystä, vuoden lopussa valvontajärjestelmään kuului 125 yritystä, joista 20 alkoholijuomien valmistajia ja 105 alkoholijuomien tukkumyyjää. Toimijoista 33 on kirjautunut EU:n Traces NT-järjestelmään luomutuotteiden maahantuojana.

Tarkastuksilla huomautettiin kuutta valmistajaa (6/20 toimijaa -> 30 %) ja 23 tukkua (23/32 toimijaa -> 72 %). Huomautukset liittyivät puuttuviin ja vanhentuneisiin dokumentteihin tai puutteisiin kirjanpidossa ja luomumerkinnöissä. Luomutuotteille ei annettu markkinointikieltoja vuonna 2023. Vuoden 2023 näytteenotossa oli mukana yhteensä 10 luomualkoholijuomaa, joista rypäleviinejä 9 ja yksi siideri. Tuotteista ei löytynyt torjunta-ainejäämiä ja niiden rikkidioksidipitoisuudet (SO₂) alittivat luomulainsäädännössä sallitut maksimiarvot.

3.8 Luonnonmukaisten elintarvikkeiden markkinavalvonta

Vähittäiskaupoissa tehdään luonnonmukaisten tuotteiden markkinavalvontaa joka kolmas vuosi. Vuonna 2023 kuntien elintarvikevalvojat tarkastivat luomutuotteiden merkintöjä ja luomutuotteiden aitoutta Oivatarkastuksilla 254 kertaa. Vähittäiskauppojen luomun markkinavalvonnassa on olennaista varmentua, ettei kuluttajaa johdeta harhaan ja että myytävät tuotteet ovat valvottuja luomutuotteita. Luonnonmukaiset tuotteet eivät saa olla sijoitettuna kaupassa harhaanjohtavasti tai niin, että tuotteet voisivat vaihtua.

Taulukko 8 a. Luomuelintarvikkeiden markkinavalvonnan tarkastukset 2021-2023.

	2021	2022	2023
Tarkastuksien lkm yhteensä	200	253	254

Luonnonmukaisten tuotteiden markkinavalvonnassa havaittiin puutteita (B, C ja D) 9,1 % tarkastuksista. Poikkeamia todettiin eniten luomutuotteiden sijoittelussa liian lähelle tavanomaisia tuotteita. Muutamalla tarkastuksella havaittiin toimintaa, jotka eivät täyttäneet luomuasetusten vaatimuksia. Kaikissa tapauksissa valvojat ohjasivat toimintaa vastaamaan luomuasetuksen vaatimuksia.

Taulukko 8 b. Markkinavalvonnan tulokset vuosina 2021-2023.

Tulokset asteikolla	Toimenpiteet	2021	2022	2023
A. Kaikkia ehtoja noudatettu	Ei toimenpiteitä	93	91	90,9
B. Pieni epäkohta	Ohjausta ja neuvontaa	6	7	7,5
C. Harhaanjohtava toiminta	Kehotus korjata määräajassa	1	2	1,2
D. Vakavasti harhaanjohtava toiminta	Pakkotoimi tai kieltö, epäkohta on korjattava välittömästi	0	0	0,4

4 TOIMIJOIDEN SÄÄDÖSTEN TUNTEMISEN VARMISTAMINEN

Luomuasetuksen ja täytäntöönpanoasetusten säädökset toimijan toiminnan vähimmäisvaatimuksista sovelletaan sellaisinaan. Ruokavirasto on säädösten pohjalta laatinut ohjeet tuotannon ehdoista. Ohjeissa Ruokavirasto antaa näkemyksensä siitä, miten säädöksiä tulisi soveltaa. Niiden tarkoituksena on helpottaa ja varmistaa säädösten tunteminen. Ohje on jaettu kahteentoista osaan eri kohderyhmille kohdennettuna. Yhteiset ohjeet, ohjeet valvonnasta ja maksuista koskee kaikkia toimijoita.

Ohjeet on julkaistu sivulla <https://www.ruokavirasto.fi/tietoa-meista/asiointi/oppaat-ja-lomakkeet/yritykset/luomun-lomakkeet-ja-ohjeet/>.

4.1 Valvonnan vuosikysymyksellä mitattiin toimijoiden säädösten tunteminen

Ruokavirastossa on sovittu yhteiset, vuosittaisella tuotantotarkastuksella esitettävät, vuosikysymykset kaikille luomutoimijoille. Ruokavirasto päätti kohdentaa toimijoille esitettävän vuosikysymyksen Ruokaviraston ohjeiden ja internet-sivujen arviointiin.

Luomuvalvonnan yhteisen vuosikysymyksen olimme vuonna 2023 uuden 2-vuotiskauden ensimmäisessä valvontavuodessa. Ensimmäisenä tarkastusvuonna kysymys kohdistuu siihen,

onko Ruokaviraston tiedottaminen ja ohjeet tavoittaneet toimijan ja toisena vuonna (2024), onko toimija korjannut toimintaansa muuttuneiden ohjeiden mukaiseksi.

Valtuutettuja tarkastajia pyydettiin toimijoiden tarkastuksilla antamaan kokonaisarvio siitä, onko toimija tietoinen lainsäädäntömuutoksista ja uusista ohjeista ja miten Ruokaviraston tiedotus aiheesta on onnistunut:

1. Onko viranomaisten Ruokaviraston) tiedottaminen ohjeista tavoittanut toimijan?
2. Onko toimija käyttänyt Ruokaviraston nettisivuja ja löytänyt tarvitsemansa ohjeet?
3. Onko toimija saanut vastauksen kysymykseensä lukemalla Ruokaviraston ohjeita luomutuotannosta?

Toimijoiden ”kyllä”-vastausten perusteella ohjeiden saavutettavuutta arvioitiin vuoden 2023 seuraavasti:

A – tiedotus on onnistunut: Toimija vastasi ”kyllä” kaikkiin kolmeen kysymykseen, eli toimija koki saaneensa riittävästi tietoa uudesta lainsäädännöstä, muutoksista ja uusista oppaista.

B – tiedotuksessa on ollut vähäisiä puutteita: Toimija vastasi ”kyllä” kahteen kysymykseen.

C – tiedotus on ollut puutteellista: Toimija vastasi ”kyllä” yhteen kysymykseen, eli toimijan tiedonsaannissa oli merkittäviä puutteita.

D – tiedotus on epäonnistunut: Toimija ei vastannut ”kyllä” yhteenkään kysymykseen, eli toimija ei ollut saanut mitään tietoa muutoksista.

Taulukko 9. Arviot Ruokaviraston uuteen lainsäädäntöön, muutoksiin ja oppaisiin liittyvän tiedotuksen onnistumisesta.

	Ruokavirasto	ELY-keskukset
A	37,3 %	50,7 %
B	35,8 %	30,4 %
C	20,3 %	15,2 %
D	6,5 %	3,7 %
Yhteensä	100,0 %	100,0 %
ei vastausta	4,8 %	3,6 %

Johtopäätöksenä voi todeta, että noin 73 prosenttia (arviot A+B) elintarviketoimijoista, joilta vastaus saatiin, oli tyytyväisiä Ruokaviraston ohjeistukseen ja ohjeiden tavoitettavuuteen ja noin 27 prosenttia (arviot C+D) tyytymättömiä. Luonnonmukaisen alkutuotannon eli ELY-keskusten valvonnassa olevien toimijoiden osalta tyytyväisiä oli 81 prosenttia ja tyytymättömiä 19 prosenttia toimijoista (taulukko 9).

5 VALVONNAN TEHOKKUUDEN JA YHDENMUKAISUUDEN VARMISTAMINEN

Luomuvalvontaa kehitetään valvonnan tulosten, ulkopuolisten tahojen suorittaman arvioinnin, saadun palautteen sekä ennakoitavissa olevien muutosten perusteella.

5.1 Annettu koulutus valvonnan yhdenmukaisuuden varmistamiseksi

Perinteisen vuotuisen tarkastajakoulutuksen lisäksi toteutettiin Teams-koulutuksia/tapaamisia aiheista, jotka ovat osoittautuneet haastaviksi valvonnassa. Tapaamisten tarkoituksena oli lisätä vuorovaikutusta muiden viranomaisten kanssa sekä jakaa tietoa ajankohtaisista asioista. Luomuelintarviketarkastajille järjestettiin tapaaminen kerran kuussa. Tapaamisissa käsitellyt asiat tallennettiin Ruokaviraston ekstranettiin Pikantti jaettavaksi kaikille.

5.2 Tarkastussovelluksen kehittäminen valvonnan yhdenmukaisuuden varmistamiseksi

Luomutarkastussovellus Luovan jatkokehittämisen keskiössä olivat lomakkeesta syntyvä yhteenveto, eläintuotanto lomakkeen päivitys ajantasaiseksi sekä lomakkeiden yleisen käytettävyyden ja selkeyden parantaminen. Uuden lainsäädännön toimeenpanoa varten uusittiin lomakkeet tuotteiden jäljitettävyyden ja tuotetaseen tarkastamista varten. Kasvin-, eläin- ja elintarviketuotannon ylimääräisille- ja uusintatarkastuksille otettiin käyttöön oma lomake. Rajapinta luomuvalvontarekisteriin Elmoon laajennettiin uusilla tiedoilla.

5.3 Paikallisten ELY-keskusten luomuvalvonnan yhdenmukaisuuden varmistaminen

Pääpaino vuonna 2023 oli edellisvuoden tapaan ELY-keskusten sisäisten menettelyiden tarkastelussa ja niiden toimintojen yhdenmukaistamisessa. Kaikkien ELY-keskusten kanssa käytiin ELY-kohtaiset tilannekuvakeskustelut, joissa kunkin ELYn luomuvalvonnan toimeenpanoa verrattiin valtakunnan tasoon. ELY-keskuksissa toiminnot jakautuvat kolmeen eri tasoon: Toiminnot, joita tehdään ELY-keskuksen ja toimijan välillä, toiminnot, joita tehdään ELY-keskuksen ja valtuutetun luomutarkastajan välillä sekä toiminnot, joita tehdään ELY-keskuksen sisäisissä luomuvalvontaan liittyvissä prosesseissa.

Vuonna 2023 käsittelijöiden kokonaisvahvuus ELY-keskuksessa oli 48, joista kokonaan uusia oli 2. Uusille henkilöille tai tehtävissä vähän aikaa olleille käsittelijöille järjestettiin vuoden 2023 aikana perehdytystilaisuus, jossa käytiin luomutuotannon valvontaan liittyviä keskeisimpiä asiakokonaisuuksia läpi. Kaikille käsittelijöille järjestettiin eri substanssiasioihin liittyviä työpajoja.

Keskeisempiä toimintaa yhdenmukaistavia työkaluja vuonna 2023 olivat säännölliset kerran kuukaudessa pidettävät teams-palaverit. Ruokaviraston ja ELY-keskusten yhteinen Pikantti keskustelukanava oli edellisten vuosien tapaan myös aktiivisessa käytössä. Vuonna 2023 päivitettiin ELY-keskusten sisäiseen toimintaan liittyvät eri työohjeet, joilla varmistetaan yhdenmukainen toimintamenettely ELY-keskuksissa. Ruokavirasto osallisti ELY-keskuksia vuoden 2024 toimintasuunnitelman laatimiseen.

ELY-keskuksilta kerätyn palautteen mukaan (VASU-raportit 2023) yhteydenpito eri substanssiasioissa Ruokaviraston asiantuntijoiden kanssa on ollut hyvää ja vuorovaikutteista.

Vuonna 2023 Ruokavirasto auditoi kolme ELY-keskusta, joista yksi toteutettiin etäauditointina. Auditoinnista enemmän kohdassa 6.3.

6 AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE

6.1 Ruokaviraston sisäinen auditointi

Ruokaviraston luomuvalvontaan ei kohdistunut sisäistä auditointia 2023.

6.2 Luomuvalvontajärjestelmän ulkoinen arviointi

Ruokaviraston luomuvalvontaan ei kohdistunut ulkoista auditointia 2023.

6.3 ELY-keskuksen toiminnan arviointi ja ohjaus

Ruokaviraston luomuvalvonta auditoi vuoden 2023 aikana kolmen ELY-keskuksen, Varsinais-Suomen, Kaakkois-Suomen ja Kainuun, alkutuotannon luomuvalvontaprosessia.

Luomuvalvontaprosesseissa havaittiin poikkeamia. Tehtyjen ratkaisujen tulee aina perustua tarkastusten havaintoihin - näin ei kaikissa tapauksissa ollut tapahtunut. Sertifikaatti oli myönnetty tuotannolle, johon toimija ei ollut ilmoittautunut tai tarkastusta ei ollut tehty. On myös huomioitava, että osana tarkastuksesta annettavaa huomautusta ei voi antaa asiasisällöltään kieltoa. Vaikka luomutoiminnan alueellinen kehittäminen on hyödyllistä, tulee luomutoiminnan kuitenkin kaikilta osin perustua luomuasetusten vaatimuksiin. ELY-keskuksella on aina oltava luomuvalvontaa koskeva ajantasainen työohje. Ratkaisujen ja sertifikaattien myöntämisen välillä oli ollut liian pitkiä aikavälejä.

Kaikissa auditoiduissa ELY-keskuksissa todettiin useita toiminnan vahvuuksia. Resurssien puolesta auditoiduilla ELY-keskuksilla on hyvät mahdollisuudet hoitaa luomuvalvontaa laadukkaasti. Ruokaviraston järjestämien työpajojen myötä esimerkiksi lupapäätösten

tekninen laatu on parantunut, perustelut kirjataan nyt paremmin. Tarkastukset jaetaan tarkastajille esimerkiksi Teamisin välityksellä, mikä todettiin toimivaksi, nopeaksi ja luotettavaksi toimintamalliksi. Keskusteluyhteys ja vuorovaikutus toimijoiden, Ruokaviraston ja muiden ELYjen kanssa todettiin olevan pääsääntöisesti hyvää. Toimintaa tulevaisuudessa on myös mietitty ja varauduttu pohtimalla tarvittavia resursseja. Tarkastukset toimivat ympäri vuoden tasapainoisesti, luvat ja päätökset saatetaan pääsääntöisesti valmiiksi ripeästi. Työaika kirjataan lähes aina oikein. Jos ELY-keskuksella on käytössä ns. yhteissähköpostilaatikko, ei toimijan lähettämä sähköposti jää luomuasiantuntijan henkilökohtaiseen postiin. Luomuasiantuntijan vahva käytännön osaaminen auttaa luomuvalvonnan tehtävissä.

Kaikille auditoiduille ELY-keskuksille annettiin luomuvalvontaprosessiin liittyviä kehittämis ehdotuksia. Tarkastuksille tulee antaa tarkempi deadline, 'aikaikkuna', milloin tarkastukset on tehtävä, jotta tarkastusten oikea-aikaisuus toteutuu suunnitellusti. Tarkastusten konkreettinen aloitus tarkastusvuonna tulee saattaa aikaisemmaksi kaikkien tarkastustoimien osalta. Suoritettavista tarkastusmääristä tulee kysyä tarkastajilta ennalta, jotta tekemättömiä tarkastuksia ei palaudu ELY-keskukseen. Tarkastuksen lopputuloksesta ilmoittaminen toimijoille tulee yhdenmukaistaa ja saada selkeäksi. Jääviyskysymykset tulee aina selvittää ja työohjeet päivittää. Mikäli toimijan toiminta ei täytä tuotantoehtoja, tulee asia ilmaista toimijalle selkeästi, tarvittaessa innovatiivisuuttakin rajoittamalla. Tarkastusten etenemistä vuoden aikana pitää seurata, jotta vältetään ikäviltä yllätyksiltä tarkastusten mahdollisesti ruuhkautuessa loppuvuoteen. Tiiviimpi yhteydenpito tarkastajiin vaikkapa virtuaalisten 'aamukahvien' merkeissä saattaisi auttaa kokonaisuuden hallinnassa. Luomuasiantuntijan osallistuminen tarkastuksille ja ohjaus- ja arviointikäynneille on hyödyllistä. Sijaisjärjestelyiden käytännön toimivuutta tulee parantaa, jotta toiminta on aina sujuvaa ja katkotonta.

6.4 Valtuutetut tarkastajat

Valtuutettuihin luomutarkastajiin kohdistui 32 ohjaus- ja arviointikäyntiä. Alkutuotannon valvonnan osalta 13 ohjaus- ja arviointikäyntiä tehtiin ELY-keskusten luomuasiantuntijoiden toimesta, 16 Ruokaviraston luomuasiantuntijoiden toimesta. Näiden lisäksi Ruokavirasto teki seitsemän ohjaus- ja arviointikäyntiä, jotka kohdistuivat luomurehuvalvontaan, luomupakkaamovalvontaan ja luomuelintarvikevalvontaan (5). Kaikki ohjaus- ja arviointikäynnit tehtiin fyysisen luomutarkastuksen yhteydessä, sillä etätarkastuksia ei 2023 tehty.

Valtuutettujen luomutarkastajien osaaminen oli pääsääntöisesti hyvää ja kanssakäyminen toimijan kanssa luontevaa. Pieniä poikkeamia havaittiin: palautelomaketta ei jätetty toimijalle, vuosipainopistekyselyä ei toteutettu, ei huomioitu luomusuunnitelman uusia sisältöjä eikä varmistuttu lisäysaineiston luvallisuudesta. Ennalta sovitussa tarkastusaikataulussa pysyttiin ja neuvontaa annettiin toimijoille sopivassa määrin. Vahvuuksiksi kirjattiin mm. aikataulussa pysyminen ja riipeys, tuotantoehtojen hyvä asiantuntemus, rauhallinen ote tarkastukseen ja sähköisen Luova-tarkastuslomakkeen hyvä

käyttö. Tarkastajan viljelijätausta auttoi useissa tarkastuksissa asioiden 'avaamisessa' ja selvittämisessä, toimijan kanssa oli helppo löytää yhteinen kieli. Kattavien ja ripeiden lohkokierrosten tekemistä arvostettiin. Luovan toimimattomuus/haasteet tulivat esille muutamilla tarkastuksilla.

Kehitysehdotuksina tarkastajille ehdotettiin luomuvalluutuksen täydentämistä uusilla valtuutussektoreilla, tarkastuspöytäkirjan läpikäyntiä toimijan kanssa huolellisesti ennen lopullista hyväksyntää ja toimijoiden ohjeistusta muuttuneesta lainsäädännöstä. Tuotantoehtojen kertaus on aina hyödyksi kaikille tarkastajille. Luova tulisi ottaa käyttöön laajemmin ja sen käyttöä harjoitella ennen tarkastusta. Varastot tulee aina tarkastaa fyysisesti. Tarkastusaikaa voi todennäköisesti lyhentää miettimällä ennalta kunkin kohteen toiminnan mahdolliset riskit. Tarkastuksen päätteeksi tarkastuksen yhteenveto tulee aina käydä läpi toimijan kanssa. Joissain tilanteissa tarkastajan on syytä pitää tarkastuksen 'ohjat ja aikataulut' hyvin käsissään. Tarkastajan tulee pyytää dokumentit nähtäville, vaikka toimija sanoisi niiden olevan olemassa ja kunnossa. Toisaalta on myös syytä huomioida ajankäyttö tarkastuksella ja sen vaikutus tarkastusmaksuun.

6.5 Asiakaspalautteet tarkastuksilta

Tarkastajia on ohjeistettu jättämään toimijalle tarkastuksella palautelomake, jolla toimija voi antaa lisätietoa tarkastukseen liittyen tai antaa palautetta tarkastuskäynnistä tai valvonnasta yleisesti. Erityisen tärkeää lisäselvityksen antaminen on tilanteissa, jossa jotain asiaa ei voitu tarkastaa, tai joissa toimijalla ja tarkastajalla on eriävä näkemys tarkastettavasta asiasta. Lomakkeen voi palauttaa ELY-keskukseen tai Ruokavirastoon. Toimija voi myös täyttää palautelomakkeen tarkastuksen yhteydessä, jolloin tarkastaja toimittaa sen ELY-keskukseen tai Ruokavirastoon.

Alkutuotannon valvonnasta toimitettiin ELY-keskuksiin 80 (2022: 73 kpl) palautelomaketta. Annettu palaute oli vähäistä, mutta melko positiivista. Kuten edellisinä vuosinakin, yleisin palaute koski tarkastusta ja tarkastajaa. Yleisimmät kommentit olivat, että tarkastus oli: asiallinen, tarkka, nopea, tarkastaja asiansa osaava ja tarkastusote neuvonnallinen, tarkastaja antoi luomutuotantoon hyviä vinkkejä. Tarkastajan luomutuotannon osaaminen arvostettiin erittäin korkealle, samoin positiivinen asenne tarkastustoimintaan. Palautteissa todettiin, että luomun lainsäädäntö on mennyt vaikeaksi, liikaa kysymyksiä ja lomakkeita tarkastuksilla, kysymyksiä toistetaan, yksinkertaisista asioista tehdään vaikeita. Termi 'hävikki' koettiin alkutuotannossa vaikeasti ymmärrettäväksi. Ruokaviraston 'kuormittuneilta' nettisivuilta asioiden löytäminen koettiin vaikeaksi. Tämän johdosta, nettisivuja ei käytetä ja todettiin, että parhaat neuvot saa alueen luomuneuvojalta. Tulostettua ja postin tuomaa viljelijäkirjettä kaivattiin, samoin etätarkastuksia. Tarkastusmaksut koettiin korkeiksi. Erään ilmeisen hyvin sujuneen tarkastuksen jälkeen oli kuitenkin kommentti 'jäi hyvä mieli'.

Vuoden 2023 aikana suunniteltiin ja rakennettiin tarkastusten pikapalautekysely. Tarkastuksen jälkeen toimijalle lähtee sähköinen kysely, jossa toimija arvioi tarkastusta ja voi antaa sanallisen palautteen.

7 VALVONNAN RESURSSIT

7.1 Valvontaviranomaisten henkilöresurssit

Luomuvälvontajärjestelmään liitettyjen toimijoiden, eli maatalojen ja yritysten luomutuotantoon liittyvää toimintaa valvottiin valvontasuunnitelman mukaisesti, joten voidaan katsoa, että valvonnan toimeenpanon resurssien riittävydestä on huolehdittu.

Luomuvälvontaan käytettiin ELY-keskuksissa raportointivuonna ELY-keskuksissa ja Ruokavirastossa 49,2 henkilötyövuotta (htv). Työaikaresurssista Ruokaviraston 6,5 htv ja ELY-keskusten 20 htv käytettiin maksulliseen toimintaan. Näissä ei ollut muutosta vuoteen 2022 verrattuna. Lisäksi Ruokavirasto osti tarkastuspalveluita, joiden kustannus arvioidaan vastaavan noin 20 henkilötyövuotta. (Taulukko 10a).

Taulukko 10 a. Luomuvälvönnan resurssit (henkilötyövuodet) vuosina 2021 – 2023.

	2021	2022	2023
Luomuvälvönnan kokonaistyöpanos (htv)	44	50,7	49,2
Ruokavirasto, josta	15,1	17,7	19,2
- Ruokaviraston maksullinen valvonta (htv)	4,9	6,5	6,5
ELY-keskus, josta	29	33	30
- ELY:n maksullinen (htv)	19	19	20
Tarkastuspalvelut (arvioitu htv)	-	-	20

7.2 Valvonnan kustannukset ja kustannustehokkuus

ELY-keskusten ja Ruokaviraston luomuvälvönnan kustannuksissa oli vain pieniä muutoksia verrattuna edelliseen vuoteen. Maksullisen toiminnan kustannukset olivat 3 274 000 €, eli hieman vähemmän edelliseen vuoteen verrattuna. Eniten muuttuivat Ruokaviraston tukitoimintoinnoiksi kirjatut kustannukset (-20 %). Tukitoimintojen merkittävimmät menot liittyvät tietojärjestelmien ylläpitoon. Nämä kustannukset on huomioitu maksujen kustannusvastaavuuden laskennassa vasta vuodesta 2022, eikä eri vuosien it-kustannuksia voida tästä syystä vielä verrata.

Ostopalveluina teetettävien tarkastusten kustannukset olivat 1, 209 milj. €. Osa tästä sisältyy Ruokaviraston tilinpäätöksen mukaisesti palkkamenoihin, mutta on taulukossa alla esitetty tarkastuspalvelun ostoihin kuuluvana. Kustannus vastaa vuoden 2022 tasoa. Noin seitsemänsataaviisikymmentä alkutuotannon toimijaa lopettivat luomuvälvönnan ja heidän toimintaansa ei enää tarkastettu. Heidän eroamisensa vaati kuitenkin vielä raportointivuonna toimia ELY-keskuksissa, joten valvottavien toimijoiden lasku näkyy vähentyneenä resurssitarpeena vasta v 2024.

Luomuvalvonnan maksujen kustannusvastaavuus

Luomuvalvonnasta peritään maksuja toimijoilta. Maksut perustuvat Maa- ja metsätalousministeriön asetukseen Ruokaviraston maksullisista suoritteista. Viranomaispalveluiden lisäksi Ruokavirasto tarjoaa muita maksullisia palveluja, joiden maksut Ruokavirasto päättää liiketaloudellisin perustein. Ruokavirasto arvioi vuosittain kattavatko luomuvalvonnan maksut kaikkia valtiolle luomuvalvonnasta aiheutuvia kustannuksia. Arvioinnissa huomioidaan virastojen henkilötöön, johon on sisällytetty virastojen yleiskustannukset, ja tukitoimintojen kustannukset sekä tarkastuspalveluiden ostot. Raportointivuonna maksujen kustannusvastaavuus oli 84 %. (Taulukko 10 b.)

Taulukko 10 b. Maksullisen luomuvalvonnan kustannukset vuosina 2021- 2023, 1000 euroa.

	2021	2022	2023
Ruokavirasto	408	837	743
- joista tukitoimintoja	ei eritelty	ei eritelty	480
Osto/tarkastuspalvelut	1133	1294	1 209 *
ELY- keskus	1007	1208	1253
Yhteensä	2 548	3 339	3 274

* sisältää 105 000 € joka on maksettu palkanmaksuna ostopalvelun tuottajalle.

Koko toiminnan resurssien käytön tehokkuutta on mitattu vertaamalla luomuvalvonnan suoritteiden lukumäärää käytettyihin työtunteihin ja muihin kustannuksiin. Mittari suoritteiden lkm/kokonaistyöpanos kertoo koko toiminnan tehokkuuden kehityksestä. Suoritteiden lukumäärä per henkilötyövuosi oli 165 suoritetta/htv, eli on alempi kuin edellisinä vuosina. Tämä viittaa tehokkuuden laskuun, mutta on myös seuraus työaikakirjausten tarkennuksista, kun luomuvalvonnan suunnittelu- ja ohjaustehtävät aikaisempaa tarkemmin kohdennetaan.

Taulukko 10 c. Luomuvalvonnan resurssit ja tehokkuus vuosina 2021 – 2023.

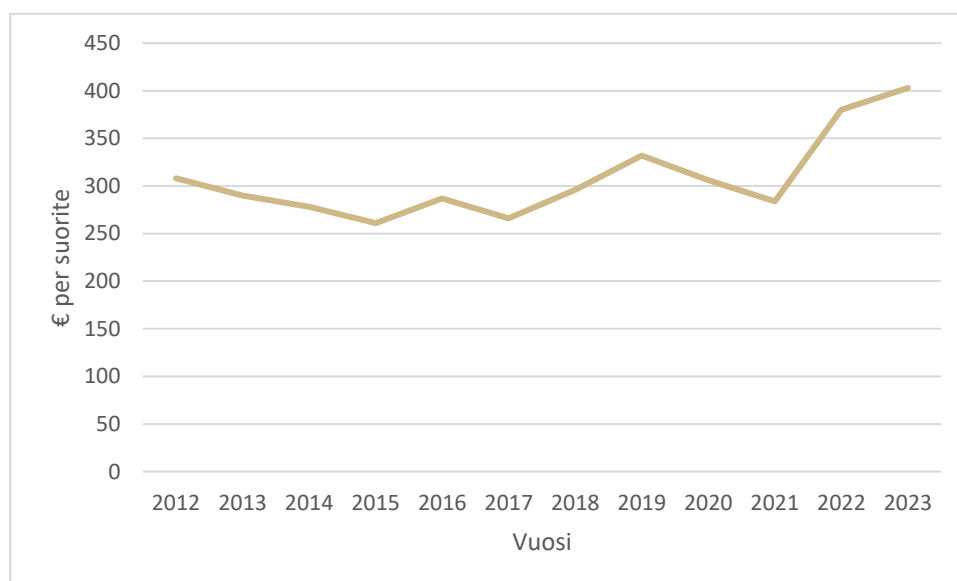
MITTARI	2021	2022	2023
Suoritteita (kpl) joista	8980	8785	8132
- ELY	7543	6364	6113
- Ruokavirasto	1208	2189	1989
- näytteet ELY ja Ruokaviraston luomuvalvonta	229	232	234
Luomuvalvonnan työpanos *(htv)	44	50,7	49,2
Suorite (kpl)/työpanos (htv)	204	173	165
Maksullinen toiminnan kustannus €/suorite kpl	284	380	403

*sisältää maksullisen ja maksuttoman toiminnan sekä virastojen yleishallinnon htv.

Maksullisen toiminnan tehokkuutta ilmaistaan mm. kustannuksena per suorite (Taulukko 10 c). Raportointivuonna luku oli 403 €/suorite. Suoritteiksi lasketaan valvonnan, tarkastusten ja näytteenoton perustella tehtäviä ratkaisuja, päätöksiä ja lupia. Suoritteet eivät ole keskenään yhteismitallisia, työläimmät ovat näytteet, tarkastukset ja vientisertifikaatit.

Kustannus per suorite on noussut vasta viimeiset kolme vuotta, ennen sitä mittarin arvo pysyi pitkään 300 €/suorite molemmin puolin. Valvottavien toimijoiden ja suoritteiden lukumäärän vaihtelut vaikuttavat htv-resurssien käyttöön vasta viiveellä. Vuoden 2022 ja 2023 nousut liittyvät tukitoimintojen kustannuksiin (Kuva 3). Tukitoimintojen kustannukset sisältää luomuvalvonnan osuuden yhteiskustannuksista sekä poistoista ja koroista. Vuodesta 2022 lähtien tukitoimintoihin on myös kirjattu osa tietojärjestelmien ylläpitokustannuksista.

Kuva 3. Maksullisen toiminnan kustannukset per suorite vuosina 2012 -2023.

8 MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN

Luomuvalvontaa kehitetään raporttivuoden tulosten, mahdollisen arvioinnin, saadun palautteen, lainsäädännön sekä muiden ennakoitavissa olevien muutosten perusteella.

Luomuvalvonnan alkutuotannossa aloitettiin vuonna 2023 harvennetun tarkastuksen pilottikokeilu ja tavoitteena on tämän toimintatavan laajentaminen kaikkiin ELY-keskuksiin vuodesta 2025 alkaen. Ruokavirasto aloitti toimintatavan v 2023 ja tarjosi 90 elintarviketuotannon toimijalle mahdollisuuden tarkastusten korvaamiseen vuosivarmennuksella. Toimintavan yhtenäinen soveltaminen edellyttää sähköistä järjestelmää erityisesti vuosivarmennuksiin tarvittavan tiedon keräämiseen. Salli-hankkeessa tätä tarvetta onkin jo huomioitu aloittamalla vuoden 2023 aikana palvelumuotoilu harvennetun tarkastuksen vuosivarmennuksen sähköisen asioinnin määrittelyjen osalta.

Tulevien vuosien tarkastajastrategiaa suunniteltaessa tulee huomioida luomutoimijoiden määrän väheneminen ja harvennetun tarkastuksen käyttöönotto kaikissa ELY-keskuksissa. Mainitut muutokset tulevat vähentämään tarkastajien tarvetta.

ELY-keskusten laatimat valvontasuunnitelmat toteutuvat pääsääntöisesti hyvin. Ruokavirasto seuraa ELY-keskusten valvontasuunnitelmien toteutumista jaksoittain yhdenmukaisen toiminnan varmistamiseksi, jotta kaikille toimijoille saatetaan ratkaisu toimijaan kohdistetusta valvonnasta saman kalenterivuoden aikana kuin tarkastus on tehty.

ELY-keskusten luomukäsittelijöiden substanssiosaamista varmistetaan tarjoamalla koulutusta erilaisten verkkokoulutuslustojen kautta (esim. Pinja).

Euroopan unionin komissio on uusinnut jäsenvaltioiden luomuvalvontajärjestelmiin kohdistuvat tarkastukset ja DG Agrin tavoitteena on arvioida ainakin 8 jäsenmaata vuosina 2023-2025. Painopisteinä luomulainsäädännön ja yleisen valvonta-asetuksen noudattamisen todentamisessa valvonnan on riskiperusteisuus ja toimivuus, viestintä, tiedonkulku viranomaisten ja tarkastuslaitosten välillä ja ohjeistuksen selkeys ja korjaavien toimenpiteiden seuranta.

8.1 Lainsäädännön toimeenpano ja lainsäädäntömuutoksista johtuvat toimenpiteet

Ruokaviraston on toimivaltaisena viranomaisena esitettävä yhteinen kansallinen luettelo toimenpiteistä, joihin valvontaviranomaisten on ryhdyttävä, kun kyseessä on epäilty tai vahvistettu säännösten noudattamatta jättäminen. Kansallinen luettelo poikkeamien luokittelusta ja eri luokkia vastaavista toimenpiteistä on laadittu, mutta sitä on vielä täydennettävä luettelolla säännösten noudattamatta jättämistapauksista ja viittauksilla asianomaisiin sääntöihin.

8.2 Luomuvalvontaprosessin tietojärjestelmäkehitys

Luomuvalvonnan tietojärjestelmä kehitystä edistetään Salli-hankeen kautta, missä tekninen toteutus tapahtuu asiointipalvelu Toukossa. Salli-hanke ajoittuu vuosille 2022-2025. Salli-hankkeessa luomuvalvonnan osalta saadaan mahdollistettua lisää toimijoiden sähköistä asiointia uusien sähköisten lomakkeiden kautta. Vuonna 2023 on aloitettu toimijan aloitusilmoituksen kehittäminen ja lisäksi palvelumuotoilu harvennettujen tarkastusten vuosivarmennuksen sähköisen asioinnin määrittelyjen osalta.

Elmo-sovelluksessa vuonna 2023 tehtiin edelleen maksuasetuksen toimeenpanoa varten muutoksia laskutukseen sekä harvennetun tarkastuksen vaatimat muutokset.

Tarkastussovellus Luovassa pyritään edelleen parantamaan sovelluksen käytettävyyttä saatujen käyttökokemusten perusteella. Uuden luomuasetuksen myötä tulleiden muutosten

osalta jatketaan sovelluksessa olevien tarkastuslomakkeiden päivittämistä ajantasaiseksi. Tulevia kehitettäviä asioita ovat kasvintuotanto tarkastuslomakkeen päivittäminen ja uudistaminen sekä ensimmäisen tarkastuksen välilehti elintarviketuotannon tarkastuslomakkeille.

8.3 Asiakkaiden tietotarpeisiin vastaaminen ja viestinnän kehittäminen

Ruokaviraston rooli yleisenä luomutiedon lähteenä on tunnistettu ja huomioitu viestinnässä. Koulutuksella luomusaaminen nousuun – LUKOKE-hankkeen (2023 – 2024) selvityksessä tuli esille, että Ruokavirasto on tärkein yritysten ja ammattikeittiöiden tietolähde luomutuotannosta. Ruokaviraston luomuvalvonnan asiantuntijoiden tulisi aktiivisesti olla mukana verkostoissa, joissa kehitetään mm. luomualan opetusta ja oppimateriaaleja kaikilla koulutusasteilla. Yleisen luomusaamisen varmistaminen on myös luomuvalvonnan etu, sillä luomuehtojen noudattaminen ja valvonnan toteuttaminen edellyttävät tuhansien ihmisten verkostoa, johon kuuluu mm. viljelijöitä, yrittäjiä, maatalous- ja elintarvikealan työntekijöitä, neuvoja ja muita opetuksen ja kehittämisen ammattilaisia, valtuutettuja luomutarkastajia ja viranomaisia.

9 LUOMUTUOTTEIDEN VIENNIN EDISTÄMINEN

Ruokaviraston luomuvalvonta myöntää luomuviejille toimijakohtaisia ja eräkohtaisia vientisertifikaatteja vientimaan tätä vaatiessa. Toimijakohtaisessa vientisertifikaatissa kerrotaan mitkä toimijan luomutoiminnot ja tuoteryhmät ovat luomuvalvonnan tarkastamia ja valvottuja. Toimijakohtaisia vientisertifikaatteja käytetään sekä sisämarkkinakaupassa että EU:n ulkopuolisessa viennissä. Näitä vientisertifikaatteja myönnettiin 42 kpl vuonna 2023.

Ruokaviraston luomuvalvonta auditoi yhden luomuvalvontaan kuuluvan toimijan vientivalmiusohjelmassa vuonna 2023. Auditoinnissa ei havaittu poikkeamia toimijan vientitoiminnassa. Vientiauditoinnissa tarkastetaan vientituotteiden hankinta, jäljitettävyyden, tuotteiden koostumusvaatimukset ja valmistusprosessit. Lisäksi auditoinnissa tarkastetaan toimijan luomukirjapitoa vientituotteiden osalta. Toimijat valmistautuvat vientiauditointiin heille etukäteen annettujen ohjeiden mukaisesti. Vientiauditointi toteutetaan asiakirjatarkastuksena.

Eräkohtaisessa vientisertifikaatissa luomuvalvonta vakuuttaa, että kyseinen vientierä on EU luomusäädösten mukainen. Sertifikaatti myönnetään erille, jotka vievät EU:n ulkopuolelle. Ennen todistuksen myöntämistä luomuvalvonta tarkastaa vientierän luomutuotteen jäljitettävyyden, tuotantoprosessin, erän kaupalliset asiakirjat ja kuljetusasiakirjat. Säännöllisesti ja useita vientieriä vuodessa vievä yritys voi hakea Ruokaviraston vientivalmiusohjelman asiakkaaksi. Tällöin toimijan vientitoiminnot tarkastetaan erillisessä vientiauditoinnissa. Vientivalmiusohjelmaan kuului viisi toimijaa vuonna 2023.

Eräkohtaisia vientisertifikaatteja myönnettiin yhteensä 153 kpl ja kohdemaita oli 20 kpl vuonna 2023. Lukumäärällisesti eniten sertifikaatteja myönnettiin Malesiaan (25 kpl) ja Taiwaniin (24 kpl). Sertifikaatteja kirjoitettiin seuraaville tuoteryhmille: viljavalmisteet, tärkkelystuotteet, maitotuotteet, hedelmävalmisteet, makeiset, marjavalmisteet, mahla ja luonnonvaraiset keruutuotteet.

Taulukko 11. Luomuvalvonnan vientisertifikaatit (kpl).

VIENTISERTIFIKAATIT	2021	2022	2023
Elintarvikkeet	258	260	195
Rehut			
Sertifikaatit yhteensä	258	260	195